

MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULETETO
TARPTAUTINĖS TEISĖS KATEDRA

JURGITA LITVINIENĖ
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

VISUOMENĖS INFORMAVIMO LAISVĖS PRINCIPŲ
INTERPRETAVIMAS
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė —
Lekt. Elvyra Baltutytė

Konsultantas —
Prof.dr. Saulius Katuoka

Vilnius, 2005

TURINYS

IVADAS.....	3
1. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ IR JŲ ARGUMENTAVIMO REIKŠMĖ VISUOMENĖS INFORMAVIMO LAISVĖS RIBŲ NUSTATYMUJ.....	6
1.1. Visuomenės informavimo laisvė – saviraiškos laisvės dalis	6
1.2. Saviraiškos laisvės įtvirtinimas Europos žmogaus teisių konvencijoje.....	7
1.4. Europos žmogaus teisių teismo sprendimų reikšmė Lietuvai.....	14
2. VISUOMENĖS INFORMAVIMO LAISVĖS SUVARŽYMŲ IR JAIS SIEKIAMŲ TIKSLŲ TEISĖTUMO KLAUSIMAS	16
2.1. Nacionalinių įstatymo normų prieinamumas, kokybė ir interpretavimas.....	17
2.2. Pakankama nacionalinių teismų praktika ir tarptautinės teisės nustatyti principai.....	19
2.3. Visuomenės informavimo laisvės suvaržymais siekiamų tikslų teisėtumas.....	19
3. VISUOMENĖS INFORMAVIMO LAISVĖS SUVARŽYMŲ BŪTINUMO DEMOKRATINĖJE VISUOMENĖJE PROBLEMA.....	21
3.1. Paskleistos informacijos turinio ir formos ypatumai.....	21
3.1.1. Privalomo objektyvumo ir leidžiamo subjektyvumo santykis.....	23
3.1.2. Viešasis interesas — paskleistos informacijos reikšmingumo matas.....	26
3.1.3. Kritikos objektas.....	27
3.1.4. Žurnalistų neutralumas.....	30
3.2. Informacijos paskleidimo aplinkybės.....	32
3.3. Ginčų sprendimo aplinkybės nacionaliniuose teismuose.....	34
3.3.1. Visuomenės informavimo laisvės ribojimo faktinio pagrindo formulavimas.....	34
3.3.2. Žinių neatitikimo tikrovei fakto nustatymas.....	35
3.3.4. Įrodymų pateikimas nacionaliniams teismams.....	37
3.3.5. Teisėjų nuomonių skirtingumas nacionaliniame teismo procese.....	38
3.4. Nacionalinių teismų paskirtų sankcijų proporcingumas.....	39
IŠVADOS.....	44
LITERATŪRA.....	48
IŠVADOS.....	52
SUMMARY.....	53

ĮVADAS

Tiesioginis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos¹ taikymas Lietuvoje ir Europos žmogaus teisių teismo² sprendimų privalomumas mūsų valstybei nekelia abejonių dėl Europos žmogaus teisių teismo praktikos svarbos. Vis dažniau ir vis garsiau skambantys įvairių asmenų ketinimai „eiti į Strasbūrą“ akivaizdžiai rodo ne tik tai, kad Lietuvos visuomenė daugiau ar mažiau žino apie Europos žmogaus teisių konvencijoje įtvirtintas nuostatas bei Europos žmogaus teisių teismo sprendimų svarbą. Matyt, vis dažniau suabejojama, ar Lietuvos teismuose sprendžiant ginčus dėl žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų ar varžymų tinkamai taikomos Konvencijos nuostatos ir ar tinkamai atsižvelgiama į Europos žmogaus teisių teismo praktiką ginčijamais klausimais. Praėjus dešimtmečiui nuo Konvencijos įsigaliojimo Lietuvoje³, nei teisminių ginčų šalys, nei ginčus sprendžiantys teisėjai vis dar negali pasigirti pakankamai geru Europos žmogaus teisių teismo praktikos išmanymu, o tai savo ruožtu reiškia ir nemenką riziką išmokti žmogaus teisių „pamokas“ pralaimint bylas Europos žmogaus teisių teisme.

Europos žmogaus teisių teismo sprendimų analizė turėtų būti vis aktualesnė tiek žiniasklaidos priemonėms, tiek ieškovams, siekiantiems prisiteisti iš žiniasklaidos priemonių nemenkas sumas už pažeistą garbę ir orumą, tiek ginčus dėl žiniasklaidoje paskleistų teiginių sprendžiantiems teisėjams. Lietuvoje teisminių ginčų dalyvėmis atsakovo pozicijoje vis dažniau tampa toli gražu ne bulvarinės žiniasklaidos priemonės. Tai reiškia, kad Lietuvos teismuose dažniau susiduriama su ištis subtiliais ginčais, kurie savo ruožtu tampa labai rimtu išbandymu teisėjams, turintiems išspręsti pusiausvyros tarp konkretaus asmens teisių bei visuomenės informavimo laisvės⁴ klausimus. Būtent žiniasklaidos priemonės dėl savo pobūdžio ir reikšmingumo visuomenės gyvenime yra priverstos prisiimti didžiausią atsakomybę, kad linija tarp visuomenės intereso ir kitų asmenų teisių ir laisvių būtų brėžiama teisingai kiekvieną kartą, kai informacija „išleidžiama“ į visuomenę. Vienos žiniasklaidos priemonės tai turi daryti kartą per mėnesį, kitos — kartą per savaitę ar net kasdien. Ypatinga vieta šiuo požiūriu tenka naujienų agentūroms, kurios naujienas leidžia viešumon kone kas

¹ Toliau tekste ši konvencija bus vadinama Europos žmogaus teisių konvencija arba tiesiog Konvencija.

² Europos žmogaus teisių teismas šio darbo tekste bus dažnai vadinamas Teismu. Didžiąją raide siekiama atskirti nuo nacionalinių teismų.

³ T.y. nuo 1995 m. birželio 20 d.

⁴ Šiame darbe bus vartojami ir terminai „žiniasklaidos laisvė“, „informavimo laisvė“ bei „žodžio laisvė“. Tiek žiniasklaidos, tiek visuomenės informavimo laisvę autorė laiko sinonimiškais terminais, atsižvelgdama į tradiciją sinonimiškai vartoti terminus „visuomenės informavimo priemonė“ ir „žiniasklaidos priemonė“. Terminai „informavimo laisvė“ ir „žodžio laisvė“ šiame tekste naudojamas ta pačia prasme kaip ir „visuomenės informavimo laisvė“ stilistiniais sumetimais, siekiant išvengti pernelyg dažno to paties termino kartojimo.

minutę, o tų naujienų pagrindu žinias rengia daugybė kitų žiniasklaidos priemonių — televizija, radijas, kitos naujienų agentūros, periodiniai leidiniai, interneto portalai. Nepaisant didelio atsakomybės lygio, Lietuvos žiniasklaidos priemonių atstovai kasdieniniame savo darbe pasikliauja dažniausiai vienpusišku požiūriu į žodžio laisvę ir ne itin domisi teisiniais žodžio laisvės ribojimo aspektais. Vienpusiškumą ir žurnalistų neskubėjimą gilintis į šią labai svarbią temą sąlygoja įvairios priežastys. Iš vienos pusės, galima išvelgti vis dar tebesitęsiančią „antireakciją” į buvusį antidemokratišką sovietų požiūrį į žiniasklaidos funkcijas. Iš kitos pusės, nepaisant žurnalistus rengiančių aukštųjų mokyklų pastangų, į žiniasklaidą ateinančių dirbti jaunų žurnalistų teisinių žinių, aktualių kasdieniniam jų darbui, lygis yra nepakankamas. Autorė, ne kartą turėjusi progos stebėti teismo procesus, kuriuose buvo nagrinėjami asmenų ginčai su žiniasklaidos priemonėmis, yra susidariusi išpūdį ir apie labai menką teisėjų, nagrinėjančių tokias bylas, žinių lygį šia tema.

Problemiškas yra ir teisinės literatūros klausimas. Teisinės krypties periodiniuose leidiniuose straipsnius saviraiškos laisvės tema yra skelbę Saulius Arlauskas, Elena Martinonienė, Valentinas Mikelėnas, A.Panomariovas, Gintaras Švedas, Edita Žiobienė. Vertingų pastabų, komentuodamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas, yra pateikęs Egidijus Jarašiūnas. Nepaisant to, Lietuvoje yra aiškiai juntamas išsamių darbų žiniasklaidos laisvės tema stygius. Šiuo požiūriu svarbūs darbai yra Tomos Birmontienės knyga „Teisė į informaciją” (2001) bei Liudvikos Meškauskaitės „Žiniasklaidos teisė” (2004). Greta jų vertėtų paminėti ir ne teisininko parašytą Laimono Tapino knygą „Žiniasklaidos bylos Europos Žmogaus Teisių ir Lietuvos teismuose” (2002). Viena vertus, negalima teigti, kad nėra literatūros apie Europos žmogaus teisių teismo praktiką nagrinėjant žodžio laisvės klausimus, tačiau dėl temos platumo literatūroje dažniausiai apsiribojama labai bendrais, jau seniai klasikiniiais tapusiais teiginiais apie tris sąlygas, būtinas saviraiškos laisvės teisėtam ribojimui. Antra, Europos žmogaus teisių teismo praktikos „analizė” literatūroje dažniausiai apsiriboja elementariu bylų turinio atpasakojimu. Taigi, teisinėje literatūroje, kurioje analizuojami žodžio laisvės klausimai, labai trūksta tiek rimtos Europos žmogaus teisių teismo sprendimų analizės, tiek praktine darbo žiniasklaidoje patirtimi „ginkluoto” žvilgsnio. Esant menkam teorijos ir praktikos ryšiui, vargu ar galima tikėtis, kad žurnalistai geriau supras žodžio laisvės varžymų pagrįstumą, o teisėjai sugebės tinkamai vadovautis protingumo ir proporcingumo kriterijais sprenddami asmenų ginčus su žiniasklaidos priemonėmis.

Šio darbo tikslas — nustatyti esminius kriterijus, kuriais vadovaujasi Europos žmogaus teisių teismas, argumentuodamas sprendimus bylose, susijusiose su ginčiais dėl žiniasklaidos priemonėse paskleistos informacijos, ir atskleisti pagrindines Europos žmogaus teisių teismo praktikoje suformuluotas visuomenės informavimo laisvės nuostatas.

Darbo pagrindą sudaro naujausių Europos žmogaus teisių teismo sprendimų bei jų argumentavimo bylose, susijusiose su ginčais dėl žiniasklaidos laisvės suvaržymų, analizė.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje aptariama Europos žmogaus teisių teismo sprendimų ir jų argumentavimo reikšmė visuomenės informavimo laisvės ribų nustatymui, atkreipiant dėmesį į Europos žmogaus teisių teismo sprendimų reikšmę Lietuvai. Antroji ir trečioji darbo dalys skirtos Europos žmogaus teisių teismo bylų analizei. Jose pateikiamas sąrašas pagrindinių kriterijų, kuriais Europos žmogaus teisių teismas vadovaujasi, priimdamas sprendimus bylose, susijusiose su ginčais dėl visuomenės informavimo laisvės suvaržymų. Remiantis konkrečiais Europos žmogaus teisių teismo sprendimų bei jų argumentavimo pavyzdžiais, konkretinamas visuomenės informavimo laisvės, kaip Europos žmogaus teisių konvencijoje įtvirtintos saviraškos laisvės dalies, turinys.

Autorė tikisi, kad darbo išvados bus ypač aktualios praktiniu požiūriu tiek galimų teisminių ginčų šalims, tiek ir kasdieniniam žiniasklaidos priemonių darbui. Būtent tokie siekiai lėmė ir šios temos pasirinkimą.

1. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ IR JŲ ARGUMENTAVIMO REIKŠMĖ VISUOMENĖS INFORMAVIMO LAISVĖS RIBŲ NUSTATYMOUI

1.1. Visuomenės informavimo laisvė – saviraiškos laisvės dalis

Saviraiškos laisvė įtvirtinta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio 1 dalyje: *Kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų.* Su Konvencijos 10 straipsniu glaudžiai susijęs 9 straipsnis, įtvirtinantis laisvės skelbti savo religiją ar tikėjimą apsaugą, bei 8 straipsnis, skelbiantis, jog kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. Būtent pastarasis straipsnis apima ir asmens teisę į garbę ir orumą bei reputaciją — teisę, kuri bene dažniausiai konfliktuoja su saviraiškos laisve. Toks konfliktas labai dažnai tampa Europos žmogaus teisių teismo sprendžiamų ginčų objektu, - ginčai dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo yra bene dažniausi Europos žmogaus teisių teismo praktikoje.

Saviraiškos laisvė apima asmens laisvę skleisti informaciją įvairiomis formomis: žodžiu, raštu, vaizdais, garsais. Informacijos sklaidos požiūriu neabejotinai reikšmingiausią vietą demokratinėje visuomenėje užima visuomenės informavimo priemonės, kurių veiklos pagrindas yra laisvė skleisti visuomeninį interesą turinčią informaciją, kitaip tariant, visuomenės informavimo laisvė. Tad visuomenės informavimo laisvė laikytina viena iš saviraiškos laisvės, apimančios laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, dalių. Informavimo laisve naudojasi visos demokratinės valstybių žiniasklaidos priemonės, nepaisant jų įvairovės — priklausymo rimtosios ar bulvarinės žiniasklaidos grupėms, orientacijos į „naujieninę“ ar tiriamąją žurnalistiką, pasiekiamos auditorijos specifikos, technologinių informacijos sklaidos skirtumų.

Informavimo laisvės užtikrinimo būtinybę lemia šiandieninės garbingos žiniasklaidos uždaviniai — socialinės ir politinės aplinkos priežiūra; visuomenės diskusijų prasmingos darbotvarkės nustatymas; tribūnos suteikimas piliečiams, politikams ir interesų grupėms, siekiančioms išsakyti savo požiūrį; įvairių nuomonių dialogo palengvinimas, įskaitant dialogą tarp valdžios atstovų ir visuomenės; pareigūnų galios panaudojimo kontrolė; piliečių švietimas,

skatinant juos mokytis bei ištraukti į visuomeninį gyvenimą⁵. Sėkmingą tokių uždavinių įgyvendinimą sunku įsivaizduoti be žiniasklaidos veiklos laisvės garantijų — teisės neatskleisti informacijos šaltinio ir teisės į informavimo laisvę.

1.2. Saviraiškos laisvės įtvirtinimas Europos žmogaus teisių konvencijoje

Vienas reikšmingiausių dokumentų, įtvirtinančių saviraiškos laisvę kaip ypač svarbią ir puoselėtiną, yra Europos žmogaus teisių konvencija. Šio dokumento reikšmingumą savo ruožtu sąlygoja tiek pačios Konvencijos bei jos protokolų teisiškas privalomumas jų valstybės narėms, tiek ir efektyvus Konvencijos įgyvendinimo kontrolės mechanizmas, kurio centre yra Europos žmogaus teisių teismas. Saviraiškos, taigi, ir visuomenės informavimo, laisvė nėra absoliuti, t.y. tam tikrais atvejais jos ribojimas yra pateisinamas ir netgi būtinas. Tokio apribojimo galimybė numatyta Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnyje. Pirmoji šio straipsnio dalis numato, jog valstybėms leidžiama kelti reikalavimą licenzuoti radijo, televizijos bei kino įstaigas. Pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio 2 dalį, informavimo laisvės įgyvendinimas gali būti varžomas tokių formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurie yra nustatyti įstatymu ir būtini demokratinėje visuomenėje *kitų asmenų teisėms* apsaugoti siekiant šių tikslų:

- valstybės saugumo apsaugai;
- teritorinio vientisumo apsaugai;
- viešosios tvarkos interesų apsaugai;
- siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams;
- žmonių sveikatos apsaugai;
- žmonių moralės apsaugai;
- kitų asmenų orumo ir teisių apsaugai;
- siekiant užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui;
- teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti.

Literatūroje būta bandymų įrodyti, jog Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje esanti sąvoka „kitų asmenų teisės“ reiškia tik tas teises, kurios yra įtvirtintos pačioje Europos žmogaus teisių konvencijoje. Tokių bandymų pagrindas — įsitikinimas, jog pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių neturėtų nustelbti bet kuri kita atsitiktinė subjektinė teisė, nes tokių būdu būtų menkinama Europos žmogaus teisių konvencijos reikšmė. Vis dėlto nei teisės

⁵ Ryčio Juozapavičiaus pranešimas „Ar kada baigsis manipuliavimai žiniasklaidoje?“ 2004 m. gegužės 20 d. naujienų agentūros BNS seminare „Darbas su žiniasklaida. Ar visada kalta aplinka?“, skirtame žiniasklaidos, viešųjų ryšių ir rinkodaros specialistams. Pranešime remiamasi Jakubowicz, Karol. Media and Democracy. Council of Europe Publishing, 1998. P.14

doktrina, nei teismų praktika tokios interpretacijos nepalaikė, todėl sąvoka „kitų asmenų teisės“ yra traktuotina kaip apimanti platų subjektinių teisių ir interesų spektrą, įskaitant, pavyzdžiui, autorių teises⁶. Europos žmogaus teisių konvencijos 16 straipsnis nurodo tik vieną sąlygą, kuri galėtų būti laikoma siaurinančia „kitų asmenų teisių“ sąvoką: „jokia 10, 11 ir 14 straipsnių nuostata negali būti laikoma kliūtimi Aukštosioms Susitariančiosioms Šalims taikyti užsieniečių politinės veiklos suvaržymus“.

Europos žmogaus teisių teismą pasiekusių ginčų pobūdis rodo, kad praktikoje susiduriama su įvairaus pobūdžio informavimo laisvės varžymais. L.Meškauskaitė knygoje „Žiniasklaidos teisė“, apibendrinama Europos žmogaus teisių teismo praktika, nurodo, kad valstybės įsikišimas į saviraiškos laisvę dažniausiai pasireiškia kaip įkalinimas ar bauda baudžiamajame procese, teismo sprendimu civilinėse bylose priteistas turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas, publikacijų, radijo ar televizijos laidų uždraudimas, visuomenės informavimo priemonių konfiskavimas, atsisakymas suteikti transliavimo licenciją, draudimas verstis žurnalisto profesija, teismo ar kitos valdžios įsakymas atskleisti informacijos šaltinį, sankcijų už atsisakymą atskleisti informacijos šaltinį pritaikymas ir pan⁷. 2004-2005 metais Europos žmogaus teisių teismas nagrinėjo bylas, kuriose buvo ginčijamas pagrindumas tokių informavimo laisvės apribojimo priemonių kaip priteistas neturtinės žalos atlyginimas⁸, priverstinis paneigimo, teismo sprendimo ar jo dalies publikavimas⁹, bauda¹⁰, atsisakymas suteikti licenciją specializuotos tematikos televizijos transliavimui¹¹, įkalinimas¹², uždraudimas reklamoje lyginti leidinių prenumeratos kainas, jei tuo pat metu nėra nurodomi jų principų skirtumai rengiant informaciją vietos politikos, verslo, kultūros, mokslo, sveikatos, apsaugos ir teisės temomis¹³, žurnalisto teisės dirbti žurnalistinį darbą sustabdymas¹⁴.

⁶ Hugenholtz B. Copyright and Freedom of Expression in Europe. — University of Amsterdam: Institute of Information Law // Žr. <http://www.ivir.nl/publications/freedom-of-information.html>. Paskutinis prisijungimas 2005 m. spalio 3 d.

⁷ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. — Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P.109

⁸ Case of Independent News and Media and Independent Newspapers Ireland v. Ireland (Application no. 55120/00, judgment 16 June 2005), Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Application no. 49017/99, judgment 17 December 2004) // <http://www.echr.coe.int>

⁹ Case of Grinberg v. Russia (Application no. 23472/03, judgment 21 July 2005), Case of Gümüş and others v. Turkey (Application no. 40303/98, judgment 15 March 2005), Case of Busuioc v. Moldova (Application no. 61513/00, judgment 21 December 2004), Case of Radio France and others v. France (Application no. 53984/00, judgment 30 March 2004) // <http://www.echr.coe.int>

¹⁰ Case of Selistö v. Finland (Application no. 56767/00, judgment 16 November 2004), Case of Karhuvaara ir Iitalehti v. Finland (Application no. 53678/00, judgment 16 November 2004) // <http://www.echr.coe.int>

¹¹ Case of Demuth v. Switzerland (Application no. 38743/97, judgment 5 February 2003) // <http://www.echr.coe.int>

¹² Case of Halis v. Turkey (Application no. 30007/96, judgment 11 January 2005), Case of Gümüş and others v. Turkey (Application no. 40303/98, judgment 15 March 2005), Case of *Dicle* v. Turkey (Application no. 34685/97, judgment 10 November 2004), Case of Maraşlı v. Turkey (Application no. 40077/98, judgment 9 November 2004) // <http://www.echr.coe.int>

¹³ Case of Krone Verlag GmbH v. Austria (3) (Application no. 39069/97, judgment 11 March 2004) // <http://www.echr.coe.int>

¹⁴ Case of Cumpana and Mazare v. Romania (Application no. 33348/96, judgment 17 December 2004) // <http://www.echr.coe.int>

Beje, kai kurie autoriai atkreipia dėmesį į terminų „riboti“ ir „varžyti“ naudojimą. E.Jarašiūnas laikosi nuomonės, jog neatsitiktinai, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje numatant išimtis iš joje skelbiamų žmogaus teisių ir laisvių, ne visuomet vartojami terminai „riboti“ ar „varžyti“. Pagal Konstitucijos 14 straipsnio 4 dalį, laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją *nesuderinama* su nusikalstamais veiksmais, o pagal 27 straipsnį, žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu *negali būti pateisinamas* nusikaltimas arba įstatymų nevykdymas. Anot E.Jarašiūno, tai esminis, reikšminis skirtumas tarp terminų. Konstitucija, pripažindama, gerbdama ir saugodama įsitikinimų, jų reiškimo, religijos ir tikėjimo laisves, netoleruoja vieno — netolerancijos kitaminčiams, kitataučiams, kitakalbiamis ir pan¹⁵. Kitaip tariant, tiek saviraiškos, tiek ir informavimo laisvės ribojimas ir varžymas esant tam tikroms aplinkybėms iš esmės skiriasi nuo visiško šių laisvių netoleravimo kraštutiniais atvejais.

Literatūroje atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad Konvencijos 10 straipsnyje kalbama tik apie apsaugą nuo valdžios pareigūnų (t.y. valstybės) kišimosi į saviraiškos laisvę¹⁶. Tokia nuostata skiriasi nuo kito svarbaus tarptautinės teisės dokumento — Jungtinių Tautų Piliетinių ir politinių teisių pakto 19 straipsnio formuluotės, pagal kurią apsauga nuo kišimosi reiškia ir apsaugą nuo privačių asmenų kišimosi į saugomas laisves. Minėto dokumento 19 straipsnyje teigiama: „*Niekam neturi būti kliudoma laikytis savo įsitikinimų. Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai reikšti savo įsitikinimus; ši teisė apima laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti visokią informaciją bei idėjas, nepaisant valstybių sienų, žodžiu, rašu arba per spaudą, arba meninėmis išraiškos formomis, arba kitokiais būdais savo nuožiūra.*”¹⁷

Tokie apribojimai labiau nukreipti ne į informacijos gavimą ar jos ieškojimą, bet į jos sklaidimą, nors lengviau įgyvendinti apribojimus galima būtent informacijos paieškos ar gavimo atveju¹⁸. Tai natūralu, kadangi, kaip pastebi teisės filosofai, esti daug objektyvių informacijos įgijimo apribojimų. Kur, kada ir kokią informaciją turi teisę gauti konkrečios valstybės pilietis, priklauso nuo daugelio socialinių aplinkybių. Tuo tarpu žodžio laisvė, kaip asmens saviraiškos laisvės dalis, yra artimesnė dvasinei kategorijai, sunkiau suvaldomai išoriniais veiksniais¹⁹. Būtent pastaroji priežastis, matyt, lemia tai, jog dažniausiai Europos žmogaus teisių teismą pasiekia peticijos dėl informacijos sklaidos laisvės suvaržymų. Beveik visos 2004-2005 metų Europos žmogaus teisių teismo nagrinėtos bylos, susijusios su ginču dėl

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, K.Jovaišos PĮ, 2000. P.215-216

¹⁶ Mason A. The Relationship Between Freedom of Expressios and Freedom of Information. In: Freedom of Expression and Freedom of Information. Ed. by J.Beatson, Y.Cripps. — Oxford: University Press, 2000. P.227

¹⁷ Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. — Vilnius, 1991. P.16

¹⁸ Mason A. The Relationship Between Freedom of Expressios and Freedom of Information. In: Freedom of Expression and Freedom of Information. Ed. by J.Beatson, Y.Cripps. — Oxford: University Press, 2000. P.226

¹⁹ Arlauskas S. Žodžio (saviraiškos) laisvės teisės moralinės r bos // Jurisprudencija, 2001, t.19(11). P.149

Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo, buvo dėl teisės nekliudomai skleisti informaciją suvaržymų²⁰. Nors informavimo laisvė tiesiogiai susijusi su visuomenės teise gauti informaciją, Teismo nagrinėtose bylose teisės gauti informaciją suvaržymas dažniausiai laikomas informavimo laisvės suvaržymo rezultatu.

Europos žmogaus teisių konvencijos tikslas — nustatyti tam tikrus tarptautinius standartus, kurių laikytusi susitariančiosios šalys. Kalbant apie informavimo laisvės užtikrinimą, tai reikštų tokių esminių reikalavimų nustatymą: (1) bet koks informavimo laisvės suvaržymas turi būti numatytas įstatymuose, (2) suvaržymu turi būti siekiama teisėtų tikslų, numatytų Konvencijoje, (3) suvaržymas turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje. Apibendrinus šiuos reikalavimus, būtų galima suformuluoti tokį visuomenės informavimo laisvės principą, kuris iš esmės yra įtvirtintas Europos žmogaus teisių konvencijoje kaip saviraiškos laisvės dalis: *kiekvienas asmuo naudojasi visuomenės informavimo laisve be apribojimų, išskyrus įstatymo nustatytus ir būtinus atvejus, kai proporcingomis priemonėmis siekiama teisėto tikslo.*

Europos žmogaus teisių konvencija įtvirtina esmines saviraiškos laisvės apribojimų ribas bei draudimą piktnaužiauti tiek pačia saviraiškos laisve, tiek teise saviraiškos laisvę apriboti. Konvencijos 18 straipsnis numato sąlygą, jog apribojimai, leidžiami pagal Konvenciją joje skelbiamoms teisėms ir laisvėms, negali būti taikomi jokiems kitiems tikslams, negu tie, kuriems jie įvesti. Konvencijos 17 straipsnis numato, jog jokia Konvencijos nuostata negali būti aiškinama kaip suteikianti kokiai nors valstybei, grupei ar asmeniui teisę vykdyti tokią veiklą ar atlikti kokį nors veiksma, kuriais siekiama panaikinti kokias nors Konvencijoje numatytas teises ir laisves ar jas apriboti daugiau nei nustatyta Konvencijoje. Tai reiškia, kad valstybė negali pateisinti saviraiškos laisvės apribojimų kitais tikslais nei tais, kurie nustatyti Konvencijos 10 straipsnyje, ir negali naudotis teise apriboti saviraiškos laisvę, siekdama panaikinti kitas Konvencijoje nustatytas asmens teises ir laisves arba apriboti jas labiau nei leidžia Konvencija.

Europos žmogaus teisių konvencijos, kaip ir bet kurio fundamentalius principus įtvirtinančio teisės akto, normos neišvengiamai pasižymi pakankamai dideliu abstraktumo laipsniu, todėl ypač svarbi vieta interpretuojant Konvencijos nuostatas tenka Europos žmogaus teisių teismo nuo 1959 metų sukauptai praktikai, kuri, kaip ir pati Konvencija, yra sudėtinė Lietuvos teisės dalis. Tas pats pasakytina ir apie Teismo sprendimų bei jų argumentavimo reikšmę konkretinant žiniasklaidos laisvės, kaip Konvencijoje įtvirtintos saviraiškos laisvės

---

²⁰ Dėl teisės gauti informaciją suvaržymo buvo skųstasi byloje *Kuzin v. Russia*, teigiant, kad buvo atsisakyta garantuoti galimybę asmeniui susipažinti su savo byla. Teismas nusprendė, kad nėra pakankamai pagrindo nagrinėti skundą dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo // žr. *Case of Kuzin v. Russia* (Application no. 22118/02, judgment 9 June 2005) // <http://www.echr.coe.int>

dalies, turinį. Europos žmogaus teisių teismas, spręsdamas su informavimo laisvės apribojimo klausimais susijusius ginčus, taikydamas Konvencijos 10 straipsnį įvairiose situacijose ir argumentuodamas vienokius ar kitokius sprendimus, kartu aiškina ir jau minėtą visuomenės informavimo laisvės principą. Europos žmogaus teisių teismo praktikos svarbą ypač sustiprina faktas, jog Teismo sprendimai yra privalomi valstybei atsakovei, jei ji yra pripažinusi Teismo jurisdikciją.

Europos žmogaus teisių teismo sprendimų reikšmingumą ir autoritetą iliustruoja faktas, jog nors Europos Sąjunga ir nėra Europos žmogaus teisių konvencijos dalyvė, Konvencijos nuostatos Europos Sąjungoje yra gerbiamos kaip atspindinčios konstitucines tradicijas, bendras valstybėms narėms, o tų nuostatų interpretacija yra pripažįstama Europos Sąjungoje²¹. Svarbus vaidmuo Europos Sąjungos teisės sistemoje įtvirtinant Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatas teko Europos teisingumo teismui, kuris dar 1974 metais byloje *Nold* prieš Komisiją nurodė, jog ypač svarbus Europos Sąjungos narių konstitucinės tradicijos šaltinis yra „tarptautinės sutartys žmogaus teisių apsaugos srityje, kurių rėmuose valstybės narės bendradarbiauja arba yra jas pasirašiusios“. Byloje *Wachauf* prieš Vokietijos Federacinę Respubliką (1989) Europos teisingumo teismas suformulavo aiškų principą — Bendrija negali taikyti priemonių, nesuderinamų su pagarba pripažintoms ir saugomoms žmogaus teisėms²². Tai reiškia, kad priemonės, kurias valstybės narės taiko laisvo prekių judėjimo apribojimui (o tokiomis prekėmis gali būti ir visuomenės informavimo priemonės), turi būti proporcingos siekiamam tikslui ir neturi nepagrįstai riboti informavimo laisvės.

Pagrindinis dokumentas, kuriuo remiasi Europos žmogaus teisių teismas nagrinėdamas bylas, yra 1950 m. Europos Tarybos priimta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, įtvirtinanti principines žmogaus teises ir laisves bei nustatanti esmines tų teisių ir laisvių ribojimo sąlygas. Europos žmogaus teisių teismas ir buvo įsteigtas siekiant užtikrinti veiksmingą Konvencijos apsaugos mechanizmą. Kartu su Konvencijos nuostatomis taikomi ir tie principai, kuriuos savo ankstesniuose sprendimuose suformulavo pats Teismas. Daugiau ar mažiau nuorodų į Teismo jau priimtus sprendimus bei tų sprendimų argumentus yra kiekvienoje nagrinėjamoje byloje.

Kiekvienoje byloje Teismas nurodo ir valstybės — atsakovės vidaus įstatymų normas, susijusias su ginčijamu klausimu. Neretai pateikiama ir apibendrinta tos šalies teismų praktika

---

²¹ Wyatt D. Freedom of Expression in the EU Legal Order and in EU Relations with Third Countries. Žr. Freedom of Expression and Freedom of Information. Ed. by J. Beatson, Y. Cripps. — Oxford University Press, 2000. P.205

²² Ten pat. P.207-210

ginčijamu klausimu²³ arba pateikiamos nuorodos į konkrečias tos šalies teismų nagrinėtas bylas²⁴.

Europos žmogaus teisių teismo praktikoje yra bylų, kuriose Teismas pateikia nuorodas į su nagrinėjamais klausimais susijusius tarptautinės teisės aktus, įvairių šalių teisminę praktiką, tarptautinių institucijų dokumentus. Tokių bylų nėra daug, tačiau visas jas paprastai vienija ginčijamo klausimo aktualumas ar sudėtingumas. Pavyzdžiui, byloje *Nikula v. Finland*²⁵, kurioje buvo nagrinėjamas gana problemiškas advokato saviraiškos teisės klausimas, pateikiama nuoroda į Europos Tarybos šalių (Belgijos, Danijos, Prancūzijos, Italijos, Nyderlandų, Ispanijos, Švedijos bei Jungtinės Karalystės) bei kitų šalių (Australijos, Kanados bei Pietų Afrikos) teisminę praktiką. Toje pačioje byloje pateikiama nuoroda ir į Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacijoje Nr.(2000)21 bei Aštuntojo Jungtinių Tautų Kongreso paskelbtuose Pagrindiniuose Teisininkų Vaidmens Principuose (*Basic Principles on the Role of Lawyers*) sufomuluotus postulatus.

Kalbant apie Europos žmogaus teisių teismo sprendimų reikšmingumą, atkreiptinas dėmesys į šių metų pradžioje Teismo nagrinėtą bylą *Ukrainian Media Group v. Ukraine*²⁶. Ši byla ypatinga tuo, kad Teismas pasinaudojo Konvencijos 37 ir 38 straipsniuose numatytais galimybėmis nagrinėti peticiją, jei tai reikalinga gerbiant Konvencijoje ir jos protokoluose įtvirtintas žmogaus teises, ir atmetė šalių pasiūlytą taikų susitarimą. Tokį Teismo sprendimą padiktavo neeilinį susirūpinimą kelianti žiniasklaidos laisvės padėtis Ukrainoje bei Teismui pateiktos peticijos dėl žiniasklaidos laisvės apribojimo rimtumas. Teismas įvertino, jog minėtu atveju aplinkybės, susijusios su pagarba Konvencijoje ir jos protokoluose įtvirtintoms žmogaus teisėms, buvo ypatingos. Dėl šios priežasties buvo nuspręsta nagrinėti bylą iš esmės. Toks pavyzdys patvirtina, kad Teismas itin rimtai vertina žiniasklaidos laisvės svarbą ir nesirenka lengvesnio kelio išbraukti bylą iš sąrašo taikaus šalių susitarimo pagrindu. Teismas, nagrinėdamas šį ginčą, daug dėmesio skyrė tiek Europos Tarybos dokumentams ir ataskaitoms, tiek kitiems šaltiniams, kuriuose analizuojama specifinė Ukrainos žiniasklaidos situacija:

- Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rekomendacija Nr.1589 (2003) “Saviraiškos laisvė Europos žiniasklaidoje”, kurioje išreikštas susirūpinimas dėl Ukrainos žiniasklaidos priemonių ir žurnalistų persekiojimo dėl kritiškų publikacijų politikų bei valdžios atstovų atžvilgiu;

²³ Case of Grinberg v. Russia (Application no. 23472/03, judgment 21 July 2005), Case of Ukrainian Media Group v. Ukraine (Application no. 72713/01, judgment 29 March 2005) // <http://www.echr.coe.int>

²⁴ Case of Independent News And Media and Independent Newspapers Ireland Limited v. Ireland (Application no. 55120/00, judgment 16 June 2005) // <http://www.echr.coe.int>

²⁵ Case of Nikula v. Finland (Application no. 31611/96, judgment 21 March 2002) // <http://www.echr.coe.int>

²⁶ Case of Ukrainian Media Group v. Ukraine (Application no. 72713/01, judgment 29 March 2005) // <http://www.echr.coe.int>

- Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija Nr.1346 (2003) dėl garbingų Ukrainos pasižadėjimų ir įsipareigojimų, kurioje reiškiamas nerimas dėl itin didelio nusikaltimų prieš žurnalistus skaičiaus (tarp jų žurnalisto Georgijaus Gongadzės nužudymu 2000 metais bei Ihorio Aleksandrovo nužudymu 2001 metais) bei susirūpinimas dėl akivaizdžių prezidento administracijos pastangų kontroliuoti tiek valstybės valdomą, tiek oligarchų kontroliuojamą bei nepriklausomą žiniasklaidą;
- Europos Parlamento rezoliucija dėl Ukrainos (2004), kurioje Ukrainos vyriausybė raginama gerbti saviraiškos laisvę ir taikyti efektyvias administracines ir teisines priemones nepriklausomos žiniasklaidos apsaugai;
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2004 m. balandžio 8 d. ataskaita „Dėl pasižadėjimų ir įsipareigojimų vykdymo: situacija Ukrainoje“ apie Sekretoriato informacijos ir palaikymo misiją Kijeve 2004 m. kovo 16-19 dienomis. Ataskaitoje reiškiamas susirūpinimas Ukrainos Civilinio proceso kodekso projektu, kuriame įtvirtinamos nuostatos, akivaizdžiai prieštaraujančios demokratinių valstybių pripažintiems ir puoselėjamiems principams.

Iš kitų šaltinių paminėtina Žmogaus Teisių Apžvalga (Human Rights Watch, March 2003), Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės departamento 2003 m. ataskaita dėl žiniasklaidos padėties Ukrainoje, 19 straipsnio ataskaita dėl spaudos laisvės Ukrainoje „Spaudimas, politika ir spauda“. Visuose šiuose dokumentuose reiškiamas didelis susirūpinimas žodžio laisvės padėtimi Ukrainoje — tiesioginiu valstybės institucijų spaudimu ir kišimusi į žiniasklaidos darbą, žurnalistų nužudymais bei žemu tokių nusikaltimų išaiškinimo lygiu, įvairių administracinių bei teisinių priemonių naudojimu siekiant paveikti žiniasklaidos nepriklausomumą, kitomis visuomenės informavimo laisvę varžančiomis priemonėmis.

Europos žmogaus teisių teismas pripažįsta, kad šalys turi diskrecijos teisę, spręsdamos žiniasklaidos laisvės ribojimų būtinumo demokratinėje visuomenėje pagrįstumą ir būtinumą. Nors Teismas itin dažnai pabrėžia, jog jo tikslas nėra pakeisti nacionalinius teismus, nuolat akcentuojama ir tai, jog valstybės turi atsižvelgti į Europos žmogaus teisių teismo formuojamą praktiką, o Teismo galia apima tiek valstybių vidaus įstatymų, tiek sprendimų, priimtų taikant tuos įstatymus, priežiūrą²⁷.

---

²⁷ Case of *Cumpana ir Mazare v. Romania* (Application no. 33348/96, judgment 17 December 2004, § 88) // <http://www.echr.coe.int>

1.4. Europos žmogaus teisių teismo sprendimų reikšmė Lietuvai

Lietuvai ratifikavus Europos žmogaus teisių konvenciją, pagal Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį ji tapo Lietuvos teisinės sistemos sudėtine dalimi²⁸, o pagal 1999 metų Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 11 straipsnio 2 dalį Konvencija turi viršenybę Lietuvos įstatymų atžvilgiu, jei pastarieji Konvencijai prieštarauja.

Europos žmogaus teisių teismo jurisdikciją Lietuvos Respublika pripažino privaloma 1995 m. balandžio 27 d. įstatymu Nr.I-1865. 1999 m. gegužės mėn. 24 d. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartyje byloje Nr.k-3-165/99 buvo konstatuota, jog sprendžiant bet kokį klausimą, susijusį su žmogaus teisėmis, reikia turėti omenyje, kad Lietuvos Respublika yra ratifikavusi Europos žmogaus teisių konvenciją ir atitinkamus šios Konvencijos protokolus. Konvencijos nuostatos taikomos ne tik Lietuvos Respublikos piliečiams, bet ir teisėtai Lietuvoje gyvenantiems užsieniečiams, nes Konvencijos 1 straipsnis nustato garantijas žmogui, esančiam valstybės — Konvencijos dalybės — jurisdikcijoje. Tai principinė nuostata, reiškianti, kad sprendžiant Lietuvos teismuose su žmogaus teisėmis susijusius klausimus, visais atvejais reikia atsižvelgti į Konvenciją bei atitinkamus jos protokolus²⁹.

Tiek Konvencijos, tiek Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos reikšmė akcentuojama ir aiškinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos normas, tokiu būdu ne tik demonstruojant orientaciją į visuotinai pripažintus teisinės praktikos etalonus, bet ir bendrą europinių standartų pripažinimą³⁰.

Visuomenės informavimo srityje, be jau minėtų dokumentų, yra svarbus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”, kuriame Konstitucinis Teismas, argumentuodamas viešojo intereso prioritetą prieš žurnalisto teisę neatskleisti informacijos šaltinio, pateikia nuorodą ir į Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje numatytus informavimo laisvės apribojimus, ir į Europos žmogaus teisių teismo praktiką (bylas *Goodwin* prieš Jungtinę Karalystę bei *Fressoz ir Roire* prieš Prancūziją). Konstitucinis Teismas šiame nutarime akcentavo ir Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos aktualumą Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui.

²⁸ Konvencija Lietuvoje įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d.

²⁹ Jočienė D. Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos // http://www.infolex.lt/portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=447str=6937. Paskutinis prisijungimas 2005 m. rugsėjo 18 d.

³⁰ Jarašiūnas E. Konstitucija ir įstatymas: kelios interpretavimo problemos. Žr. Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos medžiaga (2002 m. kovo 15-16 d., Vilnius). Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002. P.252

Europos žmogaus teisių konvencijos bei Europos žmogaus teisių teismo praktikos svarbą nagrinėjant garbės ir orumo civilines bylas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentavo 1998 m. gegužės 15 d. Senato nutarime Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas”³¹. Minėtame nutarime Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad nagrinėdami bylas dėl garbės ir orumo bei asmens privataus gyvenimo neliečiamumo Lietuvos teismai turi vadovautis Lietuvos Respublikos Konstitucija, atitinkamais Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsniais, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymu, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija dėl žurnalistų etikos Nr.1003 (1993), Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija bei Europos žmogaus teisių teismo praktika. Europos žmogaus teisių konvencijoje ir Europos žmogaus teisių teismo praktikoje įtvirtintus toleruojamų informavimo laisvės apribojimų kriterijus (apribojimų nustatymą nacionaliniuose įstatymuose, būtinumą demokratinėje visuomenėje bei reikalavimą, kad apribojimais būtų siekiama Konvencijoje numatytų tikslų) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įvardijo kaip konstitucinį bylų sprendimo Lietuvos teismuose principą. Europos žmogaus teisių konvencijos reikšmę Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ypač akcentavo kalbėdamas apie žinių ir nuomonės atribojimo Lietuvos teismuose problematiką, primindamas, jog teismas negali įpareigoti asmenį paneigti nuomonę ir atlyginti moralinę ir materialinę žalą už išsakytą nuomonę. Išskirdamas svarbiausius privataus gyvenimo neliečiamumo gynimo Lietuvos teismuose aspektus Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikia nuorodą į Europos žmogaus teisių konvencijoje saugomas vertybes bei į klasikinį Europos žmogaus teisių teismo praktikos pavyzdį — 1979 m. sprendimą byloje *Sunday Times* prieš Jungtinę Karalystę, akcentuodamas tos bylos svarbą nustatant viešojo intereso reikšmingumą.

Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą pasiekusios bylos dėl garbės ir orumo ar privataus gyvenimo neliečiamumo gynimo rodo, jog tiek ginčo šalys, siekdamos pagrįsti savo argumentus, tiek ir Aukščiausiasis Teismas, argumentuodamas savo sprendimų pagrįstumą, dažniausiai apsiriboja tais Europos žmogaus teisių teismo praktikoje įtvirtintais principiniais teiginiais, kurie yra daug kartų aptarti teisinėje literatūroje. Pavyzdžiui, civilinėje byloje Nr.3L-3-280/2005 (A.Sadeckas v. UAB “Šilo bitė” ir kiti) atsakovas atkreipė dėmesį į tai, jog Europos žmogaus teisių teismas yra ne kartą konstatavęs viešųjų ir privačių asmenų garbės ir orumo gynimo ribų skirtumą. Aukščiausiasis Teismas šioje byloje pateikė nuorodą į dažnai literatūroje pateikiamą pavyzdį — bylą *Oberschlick prieš Austriją*, primindamas Europos

---

³¹ 1998 m. gegužės 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. Nr. 9. Vilnius, 1998. P.50

žmogaus teisių teismo praktikoje įtvirtintą nuostatą, jog vien pažeidimo konstatavimas tam tikrais atvejais gali būti laikomas pakankamu asmens teisių gynimui.

Priimdamas nutartį baudžiamojoje byloje Nr.2K-295/2005 (pagal G.Šurkaus kasacinį skundą), Aukščiausiasis Teismas priminė vieną iš esminių Europos žmogaus teisių teismo praktikoje suformuotų nuostatų — politinėse diskusijose gali būti toleruojama net labai aštri kritika, o politikų kritikos ribos yra daug platesnės nei privačių asmenų. Aukščiausiasis Teismas, be kita ko, šioje byloje konstatavo, kad teismai, interpretuodami Baudžiamojo kodekso 154 straipsnio 2 dalyje numatyto nusikaltimo (šmeižimo) sudėtį, neatsižvelgė į platesnį juridinį kontekstą, t.y. Konstitucijos 25 straipsnį ir ypač į Konvencijos 10 straipsnį bei jo pagrindu sukurtą Europos žmogaus teisių teismo jurisprudenciją.

Nors Europos žmogaus teisių konvencijos ir Europos žmogaus teisių teismo praktikos reikšmę ne kartą pabrėžė Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, o jos taikymo principai yra suformuoti Aukščiausiojo Teismo, Europos žmogaus teisių teismo praktikoje suformuotų informavimo laisvės principų taikymas Lietuvos teismuose dar nėra pakankamas. Tai pasakytina netgi apie tuos informavimo laisvės principus, kurie, praėjus dešimtmečiui nuo Konvencijos įsigaliojimo Lietuvoje, nebeturėtų kelti jokių abejonių.

2. VISUOMENĖS INFORMAVIMO LAISVĖS SUVARŽYMŲ IR JAIS SIEKIAMŲ TIKSLŲ TEISĖTUMO KLAUSIMAS

Europos žmogaus teisių teismui sprendžiant ginčus dėl informavimo laisvės suvaržymų, daugeliu atvejų problema dėl tokio suvaržymo teisėtumo nekyla. Bene visais atvejais suvaržymas esti numatytas šalies įstatymuose, todėl Teismas daugelyje bylų yra gana lakoniškas šiuo klausimu³². Bylose, kuriose abi ginčo šalys pripažįsta, kad informavimo laisvės apribojimas buvo nustatytas įstatymuose, Teismas papildomai šio fakto nekvestionuoja³³. Visgi šiuo klausimu Europos žmogaus teisių teismas savo praktikoje yra suformulavęs keletą pagrindinių atskaitos taškų. Tai įstatymo normų prieinamumas, kokybė ir interpretavimas bei pakankamos nacionalinių teismų praktikos ginčijamu klausimu buvimas.

³² Case of Halis v. Turkey (Application no.30007/96, judgment 11 January 2005, § 26) // <http://www.echr.coe.int>

³³ Case of Grinberg v. Russia (Application no.23472/03, judgment 21 July 2005, § 26), Case of Independent News And Media and Independent Newspapers Ireland Limited v. Ireland (Application no.55120/00, judgment 16 June 2005, § 109), Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Application no.49017/99, judgment 17 December 2004, § 67), Case of Karhuvaara and Iltalehti v. Finland (Application no.53678/00, judgment 16 November 2004, § 37) // <http://www.echr.coe.int>

2.1. Nacionalinių įstatymo normų prieinamumas, kokybė ir interpretavimas

Europos žmogaus teisių teismas dar 1979 metais suformulavo dvi pagrindines kriterijaus „nustatyta įstatymu“ taikymo sąlygas: pirma, įstatymas turi būti prieinamas ir, antra, tam, kad varžanti informavimo laisvę priemonė būtų laikoma „nustatyta įstatymu“, ji turi būti pakankamai kokybiška. Įstatymų prieinamumo problema pastarųjų metų Europos žmogaus teisių teismo nagrinėtose bylose nebuvo aktuali, tačiau įstatymo normų kokybės klausimas, tiesa, ne itin dažnai, tačiau vis dar keliamas.

Kokybiška įstatymo norma turi būti suformuluota tiek aiškiai, kad asmuo galėtų ja vadovaudamasis reguliuoti savo elgesį bei numatyti tokio elgesio pasekmes. Šį principą Teismas neseniai priminė jau minėtoje byloje *Ukrainian Media Group v. Ukraine*, kurioje pareiškėja pagrindiniu argumentu, patvirtinančiu, kad apribojimas nebuvo nustatytas įstatymuose, laikė faktą, jog Ukrainos Civilinio kodekso bei Žiniasklaidos įstatymo normas esą galima interpretuoti labai įvairiai, o Ukrainos teismai teiginius, išreiškiančius nuomonę, laiko žiniomis. Tai, anot pareiškėjos, neatitinka Europos žmogaus teisių teismo suformuotos praktikos, todėl apribojimas laikytinas nenustatytu įstatymuose. Panašius argumentus Teismui pateikė ir pareiškėjas byloje *Busuioc v. Moldova*³⁴. Anot jo, Moldovos Civilinio kodekso straipsniai yra suformuluoti nepakankamai aiškiai, be to, „fakto“, „garbės“, „orumo“, „nuomonės“, „pareigos įrodyti“ sąvokos kodekse nėra apibrėžtos taip, kad įstatymo normos būtų aiškios ir nuspėjamos.

Šiose bylose Europos žmogaus teisių teismas aiškiai pasisakė, jog vien tas faktas, kad valstybių teismų praktika ar tam tikra jos dalis neatitinka Europos žmogaus teisių teismo suformuotos praktikos, automatiškai nereiškia, jog įstatymo normos yra neaiškios ir jų nesilaikymo pasekmės neprognozuojamos. Teismas priminė nuostatą, kad įstatymo normos negali būti absoliučiai aiškios ir nuspėjamos, — praktika rodo, kad tai nepasiekiamo. Normos, be kita ko, turi būti suformuluotos taip, kad galėtų būti pritaikomos skirtingomis ir kintančiomis sąlygomis, tad natūralu, kad jose neišvengiamas tam tikras abstraktumo laipsnis, tuo tarpu tų normų interpretavimas ir taikymas yra praktikos klausimas.

Europos žmogaus teisių teismas akcentuoja, kad neapibrėžtumas yra ypač būdingas įstatymo normų, reguliuojančių garbės ir orumo gynimą, požymis. Šioje vietoje vertėtų prisiminti, kad 1996 metais priėmus Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymą, buvo pastebėta, jog toks įstatymas galėtų būti priskiriamas sudėtingų teisės aktų kategorijai,

³⁴ Case of *Busuioc v. Moldova* (Application no. 61513/00, judgment 21 December 2004, §§ 52-54) // <http://www.echr.coe.int>

nes, pirma, jis reglamentuoja teisinius santykius, kurių ribos praktiškai negali būti formalizuotos ir apima nuo intymiausių vieno asmens problemų iki pasaulinio masto klausimų, antra, toks įstatymas turi suderinti įvairių subjektų (individo, žurnalisto, informacijos rengėjo, visuomenės informavimo priemonės, visuomenės) interesus, teises ir pareigas³⁵.

Kiek lakoniškiau, tačiau iš esmės tą patį principą Europos žmogaus teisių teismas buvo suformulavęs ir kitose su saviraiškos laisvės varžymais susijusiose bylose. Pavyzdžiui, byloje *Nikula v. Finland*³⁶ saviraiškos laisvės apribojimo pripažinimui “nenustatytu įstatymuose” Teismas laikė nepakankamu pareiškėjos argumentą, esą Suomijos teismai netinkamai interpretuoja Baudžiamojo kodekso straipsnį dėl atsakomybės už šmeižtą, taikydami jį netgi advokato pateiktiems teismui dokumentams. Europos žmogaus teisių teismas palaikė Suomijos vyriausybės argumentą, jog ginčijamu momentu galiojančio Suomijos Baudžiamojo kodekso straipsniai buvo pakankamai aiškiai suformuluoti, kad juos būtų galima adekvačiai interpretuoti.

Abejonės dėl valstybių vidaus teisės normų kokybės ir interpretavimo, Teismo nuomone, yra susijusios su klausimu, ar informavimo laisvės apribojimas yra būtinas demokratinėje visuomenėje, o ne su „nustatymo įstatymuose” problema.³⁷

Sprendamas, ar valstybės vidaus įstatymo normos aiškumas yra pakankamas, Teismas savo ruožtu vadovaujasi principu, jog normos „tikslumo” laipsnis labai priklauso tiek nuo teksto turinio, tiek nuo reguliuojamų santykių turinio, tiek nuo skaičiaus ir statuso tų, kuriems ta norma yra adresuojama³⁸. Europos žmogaus teisių teismas primena, kad teisės normos laikytinos atitinkančiomis aiškumo reikalavimus netgi tais atvejais, kai asmuo, kurio elgesiui tos normos gali būti taikomos, yra priverstas naudotis tam tikra teisine pagalba, kad galėtų įvertinti galimas tos normos nesilaikymo pasekmes³⁹.

---

³⁵ Švedas G. Visuomenės informavimo įstatymas bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problemos // Teisės problemos, 1997, Nr.3. P.44

³⁶ Case of *Nikula v. Finland* (Application no.31611/96, judgment 21 March 2002, §§ 32-34) // <http://www.echr.coe.int>

³⁷ Case of *Ukrainian Media Group v. Ukraine* (Application no. 72713/01, judgment 29 March 2005, §§ 46-48) // <http://www.echr.coe.int>

³⁸ Case of *Amihalachioaie v. Moldova* (Application no. 60115/00, judgment 20 July 2004) // <http://www.echr.coe.int>

³⁹ Case of *Chauvy and others v. France* (Application no. 64915/01, judgment 29 June 2004, § 45) // <http://www.echr.coe.int>

2.2. Pakankama nacionalinių teismų praktika ir tarptautinės teisės nustatyti principai

Kitas kriterijus vertinant, ar apribojimas „nustatytas įstatymuose“, yra pakankamas valstybės — atsakovės teismų praktikos, susijusios su ginčijamais klausimais, buvimas. Pavyzdžiui, jau minėtoje *Ukrainian Media Group* byloje Europos žmogaus teisių teismas nurodė, jog 1999 metais Ukrainoje buvo nagrinėti 2258 skundai prieš žiniasklaidą, reikalaujant iš viso 90 milijardų Ukrainos hrivinų žalos atlyginimo. 2002 metais buvo nagrinėtos 6177 bylos dėl garbės ir orumo ar verslo struktūrų reputacijos gynimo. 2003 metais tokių atvejų būta apie 6200. Teismas įvertino, jog tai pakankamai sviri Ukrainos teismų praktika, sprendžiant su informavimo laisve susijusias bylas, o tai leidžia vertinti informavimo laisvės suvaržymus kaip „nustatytus įstatymo“.

Byloje *Chauvy and others v. France*⁴⁰ Europos žmogaus teisių teismas svairiu argumentu laikė faktą, jog pareiškėjai, kurių veikla susijusi su žurnalistika ir leidyba, dėl savo veiklos pobūdžio turėjo būti susipažinę tiek su įstatymine visuomenės informavimą reguliuojančia baze, tiek su atitinkama teismų praktika, t.y. trimis Prancūzijos Kasacinio Teismo bylomis, kuriose buvo pakankamai išsamiai interpretuotos ginčijamos įstatymo normos⁴¹.

Literatūroje yra nuorodų į tai, jog retais atvejais nagrinėjamose bylose teisėtu pagrindu kišimuisi į saviraiškos laisvę Europos žmogaus teisių teismas pripažino ir tarptautinės teisės nustatytus principus⁴².

2.3. Visuomenės informavimo laisvės suvaržymais siekiamų tikslų teisėtumas

Siekiamų tikslų teisėtumo (*legitimate aim*) nustatymas bylose, susijusiose su ginčiais dėl visuomenės informavimo laisvės suvaržymų, taip pat nepasižymi dideliu problemišku. Jei ginčo šalys nekelia suvaržymais siekiamų tikslų teisėtumo klausimo, Europos žmogaus teisių teismas šio klausimu išsamiau nepasisako⁴³ ir apsiriboja konstatavimu, jog siekiami

⁴⁰ Case of Chauvy and others v. France (Application no.64915/01, judgment 29 June 2004) // <http://www.echr.coe.int>

⁴¹ Ten pat, žr. §§ 47-48

⁴² Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. — Vilnius: Teisinės Informacijos Centras, 2004, p.102

⁴³ Case of Busuioc v. Moldova (Application no.61513/00, judgment 21 December 2004, § 55) // <http://www.echr.coe.int>

tikslai laikytini teisėtais, bei nurodymu, kurį iš Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardintų teisėtų tikslų (nacionalinio ir visuomenės saugumo apsauga bei teritorinis integralumas⁴⁴, kitų asmenų reputacijos ir teisių apsauga⁴⁵, teismų autoriteto ir nešališkumo apsauga⁴⁶) jie atitinka.

Šiuo požiūriu atskiro dėmesio verta byla *Demuth v. Switzerland*⁴⁷. Pareiškėjas, kuriam buvo atsisakyta suteikti licenciją specializuoto televizijos kanalo transliacijai, ginčijo siekiamų tikslų teisėtumą, teigdamas, kad jam buvo atsisakyta suteikti prašomą licenciją vadovaujantis neaiškiomis diskriminacinio pobūdžio prielaidomis ir nesant tikslų, numatytų Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje. Europos žmogaus teisių teismas šioje byloje priminė, jog pagal Konvencijos 10 straipsnio 1 dalį, valstybės turi teisę reguliuoti transliavimo teisę savo teritorijoje nustatydamas licencijų sistemą ir atsižvelgdamas į įsipareigojimus, kylančius iš tarptautinių susitarimų bei į techninius transliavimo aspektus. Pastarieji, anot Teismo, yra neabejotinai reikšmingi, tačiau svarbu ir tai, jog atsisakymą išduoti licenciją gali sąlygoti ir kitos priežastys, įskaitant planuojamos televizijos stoties pobūdį ir tikslus, potencialią jos auditoriją nacionaliniu, regioniniu ar vietiniu lygiu, specifinės auditorijos teises ir poreikius. Dėl šių priežasčių gali atsitikti taip, kad visuomenės informavimo laisvės apribojimais siekiami tikslai atitiks Konvencijos 10 straipsnio 1 dalies nuostatas ir tuo pat metu neatitiks nė vieno iš tikslų, numatytų Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje. Europos žmogaus teisių teismas minėtoje byloje laikėsi nuostatos, jog pakanka siekiamų tikslų atitikimo Konvencijos 10 straipsnio 1 dalies nuostatoms. Siekiamų tikslų tiesioginio atitikimo 10 straipsnio 2 dalies nuostatoms nebuvimas nėra esminė aplinkybė, dėl kurios siekiamus tikslus būtų galima pripažinti neteisėtais.

Tais atvejais, kai pripažįstama, jog suvaržymais buvo siekiama teisėtų tikslų, Europos žmogaus teisių teismas vienareikšmiškai pripažįsta ir tai, jog nebuvo pažeistas Konvencijos 18 straipsnis, skelbiantis, jog apribojimai, leidžiami pagal Konvenciją joje skelbiamoms teisėms ir laisvėms, negali būti taikomi jokiems kitiems tikslams, negu tie, kuriems jie įvesti. Tokią išvadą Teismas pateikia bylose, kuriose pareiškėjai kaltina valstybę pažeidus Konvencijos 18 straipsnį⁴⁸.

⁴⁴ Šie tikslai itin dažnai minimi bylose prieš Turkiją: Case of Halis v. Turkey (Application no.30007/96, judgment 11 January 2005, § 27), Case of Dicle v. Turkey (Application no.34685/97, judgment 10 November 2004, § 15), Maraşlı v. Turkey (Application no.40077/98, judgment 9 November 2004, § 14) // <http://www.echr.coe.int>

⁴⁵ Case of Selistö v. Finland (Application no.56767/00, judgment 16 November 2004, § 34) // <http://www.echr.coe.int>

⁴⁶ Case of *Amihalachioaie* v. Moldova (Application no.60115/00, judgment 20 July 2004, § 34) // <http://www.echr.coe.int>

⁴⁷ Case of Demuth v. Switzerland (Application no.38743/97, judgment 5 February 2003) // <http://www.echr.coe.int>

⁴⁸ Case of Dicle v. Turkey (Application no.34685/97, judgment 10 November 2004, §§ 23-25) // <http://www.echr.coe.int>

3. VISUOMENĖS INFORMAVIMO LAISVĖS SUVARŽYMŲ BŪTINUMO DEMOKRATINĖJE VISUOMENĖJE PROBLEMA

Pagrindiniai klausimai, į kuriuos siekia atsakyti Europos žmogaus teisių teismas, konkrečiose bylose nagrinėdamas apribojimų būtinumo demokratinėje visuomenėje aspektą, yra tokie:

1. ar valstybės įsikišimą sąlygojo didelis visuomeninis poreikis (*pressing social need*), t.y. ar valstybės nurodytos priežastys, kuriomis norima pateisinti įsikišimą į informavimo laisvę, buvo tinkamos (*relevant*) ir pakankamos (*sufficient*);

2. ar valstybės pasirinktos priemonės, kurios reiškė įsikišimą į informavimo laisvę, buvo proporcingos siekiamiems teisėtiems tikslams.

Jei nors į vieną iš šių klausimų atsakoma neigiamai, Europos žmogaus teisių teismas pripažįsta, kad įsikišimas nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje. Europos žmogaus teisių teismo praktikoje yra atvejų, kai pripažįstama, jog informavimo laisvės ribojimas konkrečiu atveju pateisinamas dideliu visuomenės poreikiu, tačiau Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą lemia nacionalinių teismų paskirtos sankcijos neproporcingumas.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad Europos žmogaus teisių teismo nagrinėjamų bylų aplinkybių įvairovė turėtų lemti ir būtinumo demokratinėje visuomenėje analizės tose bylose unikalumą. Vis dėlto netgi tokio subtilaus klausimo sprendimas Europos žmogaus teisių teisme turi savo „atraminius taškus“ — tam tikras aplinkybes, į kurias Teismas paprastai atsižvelgia nagrinėdamas skirtingo turinio bylas.

Tam, kad galėtų tinkamai įvertinti bylos medžiagą pagal „būtinumo demokratinėje visuomenėje“ kriterijus, Europos žmogaus teisių teismas kreipia dėmesį ne tik į tai, ar valstybė pagrįstai, atsakingai ir iš gerų paskatų pasinaudojo jai suteikta diskrecijos teise. Europos žmogaus teisių teismas kone kiekvienoje byloje akcentuoja, kad būtina atsižvelgti į visų bylos aplinkybių visumą, įskaitant ir paskleistos informacijos turinį, dėl kurio buvo persekiojami pareiškėjai, ir aplinkybes, kurioms esant ta informacija buvo paskleista.

3.1. Paskleistos informacijos turinio ir formos ypatumai

Visuomenės informavimo priemonių skleidžiamos informacijos turinys yra labai įvairus ir rengiamas naudojant įvairias literatūrinės išraiškos formas. Atrodytų, jog dėl temų, išraiškos priemonių gausos ir netgi tautų kultūrų skirtumų tokia įvairovė turėtų sunkiai

pasiduoti aiškiems teisiniams ginčų nagrinėjimui būtiniems kriterijams, ypač turint mintyje asmenų, kuriuos ta informacija pasiekia, suvokimo individualumą. Nepaisant to, nagrinėdamas ginčus dėl informavimo laisvės varžymų, informacijos turiniui bei išraiškos formai Europos žmogaus teisių teismas skiria daug dėmesio.

Vienas svarbiausių reikalavimų, kurio tinkamas įvykdymas lemia nacionalinių teismų sprendimą, yra reikalavimas pateikti įrodymus, patvirtinančius paskleistų teiginių teisingumą. Europos žmogaus teisių teismas savo praktikoje yra susidūręs su atvejais, kai nacionaliniuose įstatymuose, reglamentuojančiuose asmenų garbės ir orumo gynimą, apskritai nėra atsižvelgiama į realų paskleistos informacijos turinį. Tokios įstatymų bazės rezultatas — reikalavimas, kad teismuose nagrinėjant garbės ir orumo bylas atsakovai įrodytų savo bet kokio pobūdžio teiginių teisingumą, o nepateikus įrodymų, informavimo laisvė varžoma įvairiomis sankcijomis. Pavyzdžiui, byloje *Grinberg v. Russia* buvo nagrinėtas atvejis, kai žurnalistas buvo nubaustas dėl to, kad neįrodė savo nuomonės atitikimo tikrovei⁴⁹.

Akivaizdžiausiu nacionalinio teisinio reglamentavimo netobulumo pavyzdžiu galima laikyti ginčijamos informacijos paskleidimo metu galiojusius Ukrainos įstatymus, kuriuose buvo įtvirtinta, jog bet kokia neigiama informacija laikoma neatitinkančia tikrovės. Tuo tarpu informacija, kurią pateikia valstybės institucijos, automatiškai buvo laikoma atitinkančia tikrove. Vadovaudamiesi tokiais įstatymais, nacionaliniai teismai, net ir pripažindami, jog paskleisti teiginiai vertintini kaip žurnalisto nuomonė, neišvengiamai turėjo atsižvelgti į tos nuomonės „teigiamumo“ ir „neigiamumo“ svorį. Byloje *Ukrainian Media Group v. Ukraine* Europos žmogaus teisių teismas nagrinėjo atvejį, kuomet žurnalistei buvo pritaikytos sankcijos būtent už neigiamos nuomonės paskleidimą per visuomenės informavimo priemonę⁵⁰. Tiesa, tokių pavyzdžių Europos žmogaus teisių teismo praktikoje nėra daug, o ir Teismas, tokiose bylose argumentuodamas savo sprendimą, kuriuo Konvencijos 10 straipsnį pripažįsta pažeistu, su keblesniais klausimais nesusiduria.

Taigi, esminis turinio požymis, į kurį Europos žmogaus teisių teismas atsižvelgia vertindamas nacionalinių teismų priimtus sprendimus žiniasklaidos bylose, yra paskleistos informacijos privalomo objektyvumo ir leidžiamo subjektyvumo santykis. Demokratinėse visuomenėse pripažįstama, jog tais atvejais, kai visuomenė informuojama apie faktus, turėtų būti reikalaujama tų faktų atitikimo tikrovei, t.y. objektyvumo. Tuo tarpu viešai reiškiant nuomonę, subjektyvumas iš esmės yra pateisinamas. Toks demokratiškas visuomenių „susitarimas“ — pagrindinis atskaitos taškas ieškant atsakymo į klausimą, ar paskleista

⁴⁹ Case of *Grinberg v. Russia* (Application no.23472/03, judgment 21 July 2005, §§ 19, 29) // <http://www.echr.coe.int>

⁵⁰ Case of *Ukrainian Media Group v. Ukraine* (Application no.72713/01, judgment 29 March 2005, §§ 21, 24) // <http://www.echr.coe.int>

informacija laikytina kaip *turinti* būti objektyvi, ar kaip *galinti* būti subjektyvi. Atsakymas į šį klausimą labai dažnai esti nevienareikšmis, tačiau būtent nuo jo priklauso, kokie reikalavimai keliami žurnalistui ginčijamoje situacijoje ir, atitinkamai, ar vadovavimasis tam tikrais reikalavimais nacionaliniuose teismuose laikytinas pateisinamu. Ginčo sprendimas Europos žmogaus teisių teisme didele dalimi priklauso nuo to, ar Teismas paskleistos informacijos turinį įvertina kaip žurnalisto nuomonės išraišką, ar kaip faktų konstatavimą.

3.1.1. Privalomo objektyvumo ir leidžiamo subjektyvumo santykis

Europos žmogaus teisių teismas dažniausiai nagrinėja atvejus, susijusius ne su nacionalinių įstatymų netobulumais, o su tinkamu nuomonės ir fakto atskyrimu nacionaliniuose teismuose, taikant Teismo sufomuluotą praktiką. Tad kokiais požymiais Europos žmogaus teisių teismas apibūdina faktinio pobūdžio informaciją (*statement of fact*) ir nuomonę (*value judgement*)? Atsakymas, kuris iš pirmo žvilgsnio turėtų būti gana paprastas, iš tikrųjų nėra vienareikšmis.

Europos žmogaus teisių teismas, motyvuodamas vienokios ar kitokios visuomenės informavimo priemonėje paskleistos informacijos priskyrimą faktams, dažniausiai pažymi, jog tokią informaciją galima parodyti egzistuojant, t.y. galima įrodyti jos realumą, tuo tarpu priskiriant informaciją nuomonei, paprastai akcentuojamas vertinamasis teiginių pobūdis. Pavyzdžiui, jau minėtoje byloje *Grinberg v. Russia* Europos žmogaus teisių teismas nagrinėjo atvejį, kai nacionaliniai teismai reikalavo įrodyti, jog asmuo, apie kurį žiniasklaidos priemonėje paskleista informacija, iš tiesų „neturi nei gėdos, nei sąžinės“. Europos žmogaus teisių teismas tokį teiginį įvardijo kaip akivaizdžiausią nuomonės pavyzdį, akcentuodamas tokio teiginio esmę — žurnalisto subjektyvų to asmens elgesio vertinimą⁵¹. Visgi Europos žmogaus teisių teismas pripažįsta, kad teiginių priskyrimas nuomonei ar faktams tais atvejais, kai neargumentuotų teiginių turinys susijęs su trečiosios šalies elgesiu, esti komplikuoatas⁵². Kodėl?

Siekiant atsakyti į šį klausimą, verta prisiminti, kad pagrindiniai objektyvios informacijos požymiai, anot švedų teisininko Eriko Bagerstamo, yra dalykiškumas ir nešališkumas. Savo ruožtu esminiai dalykiškumo požymiai yra teisingumas ir reikšmingumas, o nešališkumo požymiai — pusiausvyra ir neutralus pateikimas⁵³. Europos žmogaus teisių teismas taip pat orientuojasi į šiuos klasikinius objektyvumo požymius ir laiko juos pagrindiniais „kokybiniais“ kriterijais vertinant paskleistos informacijos turinį.

⁵¹ Case of *Grinberg v. Russia* (Application no.23472/03, judgment 21 July 2005, § 31) // <http://www.echr.coe.int>

⁵² Case of *Cumpana and Mazare v. Romania* (Application no.33348/96, judgment 17 December 2004, § 99) // <http://www.echr.coe.int>

⁵³ Arlauskas S. Žodžio (saviraiškos) laisvės teisės moralinės ribos // *Jurisprudencija*, 2001. T.19(11). P.160

Reiškiant nuomonę, kuri iš esmės yra subjektyvus reiškinių vertinimas, neišvengiamai susiduriama su tos nuomonės pagrįstumo klausimu, o tai savo ruožtu reiškia ir tam tikro objektyvumo laipsnio poreikį. Kalbant apie teisingumo kriterijų, reikia prisiminti jau minėtą Europos žmogaus teisių teismo nuostatą, kad „kokybiška” nuomonė turi turėti pakankamą faktinį pagrindą. Tai ypač aktualu, kai žurnalistai, norėdami išreikšti savo poziciją tam tikrų politinio ar visuomeninio gyvenimo reiškinių atžvilgiu, kritikos objektu pasirenka konkrečius asmenis, nurodo konkrečius jų vardus, pavardes bei pareigas. Viena vertus, Europos žmogaus teisių teismas sutinka, kad žurnalistikoje yra įprasta ir normalu bendros problemos iliustravimui pasitelkti konkrečius pavyzdžius⁵⁴. Kita vertus, Teismas ginčytinose situacijose visada kelia klausimą, ar tam, kad žurnalistas vienu ar kitu atveju galėtų išprovokuoti diskusiją visuomeninį interesą turinčia tema, buvo būtina naudoti konkretaus žmogaus pavyzdį.

Naudodami konkretų pavyzdį, žurnalistai priversti laviruoti tarp labai slidžios fakto ir nuomonės skirtumo ribos, neišvengiamai susidurdami ir su faktinio pagrindo pakankamumo klausimu. Tokiu atveju aktuali gali būti tiek paties fakto įrodymo problema, tiek ir faktinio pagrindo pakankamumo įrodymo problema. Kitaip tariant, kilus ginčui dėl konkretaus asmens kritikos, žurnalistui gali neužtekti nurodyti realias aplinkybes, kurių buvimas galėtų pateisinti tam tikros nuomonės pagrįstumą. Žurnalistui gali tekti pateikti ir neginčijamus fakto buvimo įrodymus. Šiuo požiūriu gana iškalbingas pavyzdys yra byla *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*, kurioje Teismo priimtas sprendimas buvo prieštaringai vertinamas pačių Europos žmogaus teisių teismo teisėjų. Pagrindinis Teismo argumentas, nulėmęs sprendimą, pateisinantį žiniasklaidos laisvės varžymą, buvo pakankamo faktinio pagrindo žurnalistų išreikštai nuomonei trūkumas⁵⁵. Europos žmogaus teisių teismas laikėsi nuomonės, jog tam, kad policijos biuro vadovas galėtų būti žurnalistų apkaltintas sąmoningu įrodymų nuslėpimu baudžiamojoje byloje, nepakako fakto, jog policijos biuras nesilaikė specialiame įstatyme, reglamentuojančiame policijos biuro veiksmus, numatytų nuostatų.

Su analogiška situacija Europos žmogaus teisių teismas susidūrė ir jau minėtoje byloje *Cumpana and Mazare v. Romania*, kurioje apibrėžė tiriamosios žurnalistikos misiją — informuoti ir perspėti visuomenę apie nepageidaujamus viešo gyvenimo reiškinius iškart, kai tokia informacija pasiekia žurnalistą. Visgi, argumentuodamas pakankamą priešasčių informavimo laisvės varžymui buvimą, Teismas akcentavo, kad, nepaisant visuomenės informavimo priemonės pareigos įspėti visuomenę apie reiškinius, kuriuos žurnalistas mano

⁵⁴ Case of Selistö v. Finland (Application no.56767/00, judgment 16 November 2004, § 52) // <http://www.echr.coe.int>

⁵⁵ Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Application no.49017/99, judgment 17 December 2004, § 92) // <http://www.echr.coe.int>

esant neteisėtai, konkrečių asmenų vardų, pavardžių ir pareigų nurodymas tokioje nuomonėje kartu reiškia ir žurnalisto pareigą turėti pakankamą faktinį pagrindą savo teiginiams⁵⁶.

Byloje *Busuioc v. Moldova* Teismas vienoje iš penkių nagrinėtų situacijų pripažino, jog žurnalistas, valstybės institucijos sudarytą lėktuvo pardavimo sandorį įvardindamas “neskaidriu”, tam turėjo pakankamą faktinį pagrindą, mat sandorio legalumas iš tiesų buvo oficialiai kvestionuojamas, tam reikalui tirti netgi sudarant specialią parlamentinę komisiją⁵⁷.

Pastarųjų metų Europos žmogaus teisių teismo bylose, susijusiose su ginčiais dėl žiniasklaidos priemonėse paskleistos informacijos, faktinio pagrindo nepakankamumas yra viena svarbesnių priežasčių, dėl kurių Teismas linkęs pateisinti informavimo laisvės varžymą, todėl žurnalistas, bendros problemos gvildenimui pasitelkdamas konkrečių asmenų elgesio vertinimą, turi sau kelti reikalavimus, kurie taikomi skleidžiant faktinio pobūdžio informaciją.

Pripažinus, jog tam tikrų teiginių paskleidimas laikytinas faktų paskleidimu, vertinamas tų faktų atitikimas tikrovei. Sutariama, kad atitinkančių tikrovę faktų paskleidimas asmens garbės ir orumo nežemina, todėl negali būti laikomas tinkama ir pakankama priežastimi varžyti informavimo laisvę ginant asmens garbę ir orumą. Visgi verta atkreipti dėmesį į tai, kad tiek iš nuomonę reiškiančio, tiek iš faktinio pobūdžio informaciją skleidžiančio asmens negalima reikalauti absoliutaus tikslumo. Pavyzdžiui, žurnalistas, aprašantis rezonansinį teismo procesą (net ir pasibaigusį) ir norėdamas būti absoliučiai teisingas (ar tikslus), neturėtų kitos išeities kaip tik cituoti teismo procesinių dokumentų turinį. Galima būtų tik užjausti tokios „absoliučiai teisingos“ informacijos laviną besistengiančią suvokti visuomenę. Žurnalistas, kaip ir bet kuris kitas asmuo, nėra visažinis. Kita vertus, visuomenės informavimo priemonėse skleidžiamos idėjos formuoja visuomenės požiūrį į įvairias realijas, tad natūralu, kad žurnalistas privalo jausti didesnę atsakomybę už reiškiamos nuomonės pagrįstumą ar skleidžiamos faktinės informacijos tikslumą negu eilinis asmuo. Dėl šios priežasties, nors teisingumas gali būti laikomas tik pageidaujamu reikalavimu, jis turi būti derinamas su kitais svarbiais informaciją skleidžiančio asmens elgesio aspektais — jo ketinimų pobūdžiu bei pastangomis tikrinti informaciją prieš jos viešinimą. Abu šie aspektai svarbūs ir Europos žmogaus teisių teismui sprendžiant bylas dėl informavimo laisvės suvaržymų.

---

⁵⁶ Case of *Cumpana and Mazare v. Romania* (Application no.33348/96, judgment 17 December 2004, § 101) // <http://www.echr.coe.int>

⁵⁷ Case of *Busuioc v. Moldova* (Application no.61513/00, judgment 21 December 2004, § 77) // <http://www.echr.coe.int>

3.1.2. Viešasis interesas — paskleistos informacijos reikšmingumo matas

Europos žmogaus teisių teismo vertinimu, nuomonės reiškimu neturi būti siekiama nepagrįstos konkretaus asmens kritikos. Nuomonės reiškimas per visuomenės informavimo priemonę turi būti nukreiptas į viešojo intereso tenkinimą, siekiant provokuoti diskusijas svarbiais visuomenei rūpimais klausimais. Tokią žurnalisto nuostatą Europos žmogaus teisių teismas paprastai įvardina gerais ketinimais (*good faith*). Pačia bendriausia prasme “viešasis interesas” nusako tam tikrus bendrus interesus, kuriuos turi žmonės, kaip visuomenės nariai. Lietuvos Respublikos įstatymuose (Civiliniame kodekse, Civilinio proceso kodekse) ši sąvoka gana plačiai vartojama, ir, nors aiškaus jos apibrėžimo nėra, viešojo intereso svarba neginčijama tiek Lietuvoje, tiek kitose demokratinėse valstybėse. Europos žmogaus teisių teismas ne kartą yra pažymėjęs, jog „viešojo intereso” sąvoka yra neišvengiamai plati. Tokių teiginių puikiai iliustruoja jau minėta *Demuth v. Switzerland* byla. Vienas iš motyvų, dėl kurių atsisakyta pareiškėjui suteikti specializuoto televizijos kanalo transliavimo licenciją, buvo nepakankamas planuojamas viešojo intereso užtikrinimas. Teismo vertinimu, specializuotos televizijos Car TV tikslas buvo grynai komercinis, t.y. tokia televizija iš esmės buvo reikalinga automobilių reklamai bei, atitinkamai, automobilių pardavimų skatinimui. Su tokia Europos žmogaus teisių teismo nuostata nesutiko atskirąją nuomonę pareiškęs teisėjas Jörundsson, teigdamas, kad planuojamas televizijos kanalas aiškiai „perkopė” komercinius rėmus, siūlydamas įtraukti laidas transporto politikos, saugumo ir aplinkosaugos temomis, kurios neabejotinai yra viešo intereso objektas. Europos žmogaus teisių teismo poziciją šioje byloje nulėmė nuostata, jog valstybių diskrecijos teisės ribos yra platesnės kai kalbama apie komercinio transliavimo sferą⁵⁸.

Nepaisant to, jog Europos žmogaus teisių teismas pripažįsta, kad kiekviena valstybė turi teisę nustatyti viešojo intereso ribas konkrečiuose santykiuose, taip pat nepaisant gana dažnų diskusijų apie manipuliavimą žiniasklaidos priemonėmis siekiant tenkinti privačių asmenų ar jų grupių interesus, Europos žmogaus teisių teismo praktikoje beveik nekyla didesnių ginčų dėl paskleistos informacijos orientacijos į viešojo intereso tenkinimą. Ginčai dažniausiai kyla dėl kito dalyko — ar tenkindami viešąjį interesą, žurnalistai ir žiniasklaidos priemonės neperžengia toleruojamų informavimo laisvės ribų. Kitaip tariant, jei žiniasklaidos priemonėje paskleistos informacijos reikšmingumo kriterijaus taikymas nesukelia didesnių problemų, to negalima pasakyti apie svarbų nešališkumo rodiklį — pusiausvyrą.

⁵⁸ Case of *Demuth v. Switzerland* (Application no.38743/97, final judgment 5 March 2003, § 42) // <http://www.echr.coe.int>

3.1.3. Kritikos objektas

Demokratinėje visuomenėje toleruojamos gana plačios žiniasklaidos laisvės ribos. Iš anksčiau pateiktų pavyzdžių matyti, kad neigiamas nuomonės pobūdis nereiškia, jog tokia nuomonė negali būti viešinama. Priešingu atveju žiniasklaida negalėtų deramai atlikti visuomenės „sarginio šuns“ (*public watchdog*) vaidmens. Neretai subjektyvus vertinimas pasireiškia gana aštriais pasisakymais, kurie gali būti itin nemalonūs ar net šokiruojantys asmenį, kurio atžvilgiu ta nuomonė išsakoma. Tai ypač aktualu kalbant apie viešųjų asmenų — politiniame procese aktyviai dalyvaujančių asmenų, valstybės tarnautojų, teisėsaugos ir teisėtvarkos pareigūnų elgesio kritišką vertinimą. Bet ar toleruojamos kritikos ribos visų kritikos objektų atžvilgiu yra vienodos?

Privataus asmens elgesio reikšmingumas visuomenėje neprilygsta viešojo asmens elgesio reikšmingumui, tad natūralu, kad kritika privataus asmens atžvilgiu yra gerokai sunkiau pateisinama viešuoju interesu. Kita vertus, viešųjų asmenų kritikos ribos taip pat nėra vienodos. Šiuo požiūriu Europos žmogaus teisių teismas savo praktikoje išskiria tris viešųjų asmenų grupes: politikus, valstybės tarnautojus bei teisėjus.

Plačiausią erdvę Europos žmogaus teisių teismas suteikia politikų kritikai. Profesionalus politikas turi būti pasirengęs įvairioms politinės retorikos formoms, įskaitant aštrias polemikas bei sarkazmą. Tokios formos dažnai gali pasireikšti aršiu, net šokiruojančiu hiperbolizavimu, tačiau, kaip pažymi Europos žmogaus teisių teismas, politikai, rinkdamiesi savo profesiją, sąmoningai atveria save stipriai kritikai ir kruopščiai elgesio analizei. Tokia yra politiko pareiga demokratinėje visuomenėje. Šį principą Teismas taiko visose bylose, susijusiose su ginčais dėl kritiško pobūdžio informacijos sklaidos visuomenės informavimo priemonėse⁵⁹. Pavyzdžiui, byloje *Sokolowski v. Poland* Europos žmogaus teisių teismas pripažino, jog išrinktieji tautos atstovai, paskirdami save dirbti rinkimų komitetuose (nors galėjo paskirti ne save, o labiau socialiai nuskriaustus asmenis), galėjo būti hiperbolizuotai apkaltinti „pavogę“ iš visuomenės 500 kepalų duonos arba 200 autobuso bilietų.

Nors daugeliu atvejų Europos žmogaus teisių teismui nekyla didesnių keblumų dėl politiko statuso identifikavimo, verta atkreipti dėmesį į parlamentaro statuso specifiką. Europos žmogaus teisių teismas byloje *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland* priminė, jog nagrinėjant ginčus dėl žiniasklaidoje paskleistos informacijos apie parlamentarų, būtina atsižvelgti į tai, ar tokios informacijos paskleidimu siekiama apriboti parlamentaro kalbų laisvę ar parlamentinių debatų laisvę. Nesant tokių tikslų, parlamentaro statuso paminėjimas neturėtų būti laikomas

⁵⁹ Case of Ukrainian Media Group v. Ukraine (Application no.72713/01, judgment 29 March 2005, § 67), Case of Sokolowski v. Poland (Application no.75955/01, judgment 29 March 2005, § 45) // <http://www.echr.coe.int>

sunkinančia aplinkybe ir vertinamas kaip parlamentinio imuniteto pažeidimas. Priešingai, tokioje situacijoje parlamentarams taikytinas Europos žmogaus teisių teismo suformuluotas principas, kuriuo politikų kritikai suteikiama platesnė erdvė⁶⁰.

Valstybės tarnautojai, kuriems nors ir taikomos platesnės leistinos kritikos ribos nei privatiems asmenims, naudojasi šiek tiek griežtesne apsauga negu politikai. Byloje *Busuioc v. Moldova* Europos žmogaus teisių teismas kaip vieną iš principinių nuostatų nurodė, jog visuomenės pasitikėjimas valstybės tarnautojais yra svarbi priežastis, dėl kurios būtina juos apsaugoti nuo sąmyšio, kurį savo ruožtu gali sukelti įžeidžiančios kalbos ir kuris trukdytų tinkamai atlikti savo pareigas⁶¹. Europos žmogaus teisių teismo teisėjai iš esmės sutaria, kad valstybės tarnautojas neturi būti prilyginamas politikui, tačiau dėl tam tikrų kategorijų valstybės tarnautojų statuso reikšmės vieningos nuomonės nėra. Nagrinėjant bylą *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*, dilema iškilo dėl policijos biuro vadovo statuso reikšmingumo. Nors Teismo sprendimui didesnės įtakos turėjo devynių teisėjų nuostata, kad dėl tokių pareigų neturi būti taikomi politikams skirti standartai, visgi aštuoni teisėjai buvo kitos nuomonės. Jų teigimu, tinkamas policijos pareigūnų pareigų vykdymas turi esminę reikšmę visuomenės narių teisių ir laisvių, saugumo ir gerovės užtikrinimui. Iš vienos pusės, jie yra valstybės galios vykdytojai. Iš kitos pusės, jie yra asmenys, turintys teisę būti saugomi nuo kišimosi į jų pareigų vykdymą. Tokiu būdu policijos pareigūnai yra socialinės įtampos centre. Esant tokiai situacijai, policijos vadovas dėl savo pareigų reikšmingumo turi būti pasirengęs nuodugniai ir išties griežtai jo veiklos analizei. Minėti teisėjai, be kita ko, atkreipė dėmesį ir į kitą labai svarbią aplinkybę. Jų manymu, Teismas nepelnytai neatsižvelgė į faktą, jog konfliktas kilo ne tik tarp viešojo intereso ir policijos biuro vadovo teisių. Greta viešojo intereso buvo ir asmens, įkalinto už nusikaltimą (ir po 10 metų kalėjimo išteisinto!) teisė į teisingą bylos išnagrinėjimą⁶².

Įdomus pavyzdys šiuo požiūriu yra ir byla *Radio France and others v. France*⁶³, kurioje buvo nagrinėtas informavimo laisvės ribojimas dėl paskleistos informacijos apie veiklą asmens, nacių okupacinio režimo Prancūzijoje metu vykdžiusio valstybės tarnautojo pareigas. Prancūzijos teismai, atsižvelgdami į minėto asmens prieš kelias dešimtis metų buvusias pareigas, pritaikė Prancūzijos Spaudos įstatymo nuostatas, įtvirtinančias griežtesnę atsakomybę už valstybės tarnautojo garbės ir orumo įžeidimą. Pažymėtina, kad Europos žmogaus teisių

⁶⁰ Case of Karhuvaara and Iltalehti v. Finland (Application no.53678/00, judgment 16 November 2004, §§ 50-52) // <http://www.echr.coe.int>

⁶¹ Case of Busuioc v. Moldova (Application no.61513/00, judgment 21 December 2004, § 60) // <http://www.echr.coe.int>

⁶² Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Application no.49017/99, judgment 17 December 2004, § 80. Palyginimui taip pat žr.: Joint Partially Dissenting Opinion of Judges Rozakis, Turmen, Stražnicka, Birsan, Casadevali, Zupančič, Maruste and Hajiyev, § 9 // in: Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Application no.49017/99, judgment 17 December 2004) // <http://www.echr.coe.int>

⁶³ Case of Radio France and others v. France (Application no.53984/00, judgment 30 March 2004) // <http://www.echr.coe.int>

teismas šiai aplinkybei reikšmės nesuteikė ir daugiausia analizavo žurnalistų pastangas tikrinti skleidžiamos informacijos tikrumą. Nors akivaizdu, kad valstybės tarnautojų statuso reikšmė leistinos kritikos ribojimui yra vis dar ginčytina, Teismo sprendimas byloje *Pedersen and Baadsgaard v. France* leidžia išvelgti aiškia tendenciją griežčiau vertinti kritiką, išreikštą tokių asmenų atžvilgiu.

Europos žmogaus teisių teismas, atsižvelgdamas į Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnyje įtvirtintą teismų autoriteto apsaugą, savo praktikoje laikosi nuostatos taikyti didesnę apsaugos laipsnį kritikuojamiems teisėjams. Tokį principą Teismas suformulavo dar 1995-1998 metais bylose *Oberschlick v. Austria* (1995) bei *Barford v. Denmark* (1998). Kadangi tos bylos literatūroje ne kartą yra aptartos, pakaks priminti esminę Europos žmogaus teisių teismo poziciją šiuo klausimu. Teismai ir teisėjai užima ypatingą padėtį visuomenėje, todėl jų apsauga turi būti stipresnė nei politikų, nes teismų ir teisėjų reputacijos pažeidimas priverčia susvyruoti visuomenės pasitikėjimą teismine valdžia⁶⁴. Teismų nepriklausomumo svarba neginčijama, — būtent nepriklausomi teismai ir teisėjai yra tie garantai, kurie gali ir turi užtikrinti visuomenės sąmonėje ir kultūroje susiformavusią teisę⁶⁵, tačiau vertėtų priminti ir kitą Europos žmogaus teisių teismo neretai akcentuojamą momentą — nuo tinkamo valstybės valdžios atstovų pareigų vykdymo didele dalimi priklauso visų visuomenės narių teisių ir laisvių realizacija, todėl tokie asmenys turėtų tikėtis, jog jų elgesys ir veikla bus skrupulingiau analizuojama ir vertinama nei eilinio piliečio. Tai ypač pasakytina apie teisėjus, kurie nevensia viešai demonstruoti savo politinių įsitikinimų ar priklausomybės tam tikrai politinei partijai. Būtent toks pavyzdys yra byla *Hrico v. Slovakia*, kurioje Europos žmogaus teisių teismas pripažino, jog teisėjas, kurio viešai pareikšti įsitikinimai tam tikrais politiniais klausimais yra specifiniai ir kuris nenusišalino nuo bylos, susijusios su tais politiniais klausimais, nagrinėjimo, sąmoningai pasmerkė save viešai kritikai. Šiuo atveju asmuo, atstovaujantis teisminei valdžiai, nepademonstravo privalomo nešališkumo. Viešai deklaruodamas savo priklausomybę tam tikrai politinei partijai, toks asmuo turi tikėtis, jog jo atžvilgiu toleruojamos kritikos ribos bus gerokai platesnės nei teisminės valdžios atstovui ir juo labiau negu privačiam asmeniui⁶⁶.

Europos žmogaus teisių teismo praktika rodo, kad atskiro dėmesio vertas ir asmens profesinės reputacijos apsaugos klausimas. Atskirojoje teisėjo nuomonėje, pareikštoje byloje *Selistö v. Finland*, aiški tendencija asmens profesinės reputacijos pažeidimą traktuoti kaip

⁶⁴ Švedas G. Visuomenės informavimo įstatymas bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problemos // Teisės problemos, 1997, Nr.3. P.47

⁶⁵ Spruogis E. Šiuolaikinės demokratinės valstybės socialinė paskirtis // Jurisprudencija, 2002, t.25 (17). P.134

⁶⁶ Case of Hrico v. Slovakia (Application no.49418/99, judgment 20 July 2004, §§ 45-46) // <http://www.echr.coe.int>

sunkiau pateisinamą viešuoju interesu⁶⁷. Šią tendenciją patvirtina ir minėta byla *Busuioc v. Moldova*, kurioje buvo vertinamas paskleistos informacijos neatitikimo tikrovei reikšmingumas. Skleidžiant informaciją, buvo neteisingai nurodyti faktai apie dviejų asmenų išsilavinimą. Neabejotina, jog toks informacijos neatitikimas tikrovei ne visuomet galėtų būti traktuojamas kaip šmeižikiškas ir žeidžiantis asmens garbę ir orumą, tačiau šiuo atveju, neteisingai nurodant mokymo įstaigas, kurias esą baigė tie asmenys, buvo siekiama parodyti tų asmenų visišką netinkamumą užimti tam tikrus reikšmingus postus, o tai savo ruožtu reiškia ne ką kita, kaip profesinės reputacijos pažeidimą. Turėdamas mintyje, jog žurnalistas Moldovos teismams net nebandė įrodinėti pakankamų savo pastangų patikrinti informaciją prieš publikavimą, Europos žmogaus teisių teismas tokį paskleistos informacijos neatitikimą tikrovei įvertino kaip toleruojamų informavimo laisvės ribų peržengimą.

3.1.4. Žurnalistų neutralumas

Europos žmogaus teisių teismo nagrinėtų bylų analizė rodo, kad ne mažiau problemiškas ir žurnalistų neutralumo klausimas. Europos žmogaus teisių teismas šį klausimą vertina atsižvelgdamas į du aspektus: paskleistos informacijos įvairiapusiškumą bei žurnalistų atsiribojimą nuo cituojamo šaltinio turinio. Pavyzdžiui, *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* byloje Teismas atsižvelgė į tai, jog formuluodami iš pirmo žvilgsnio retorinius klausimus savo laidoje, žurnalistai žiūrovams iš esmės pateikė tik dvi galimas reiškinio interpretavimo versijas, tokiu būdu nepalikdami atviro klausimo. Toks formulavimas, anot Teismo, rodo išankstinę žurnalistų nuostatą tam tikru klausimu, o atviro klausimo nebuvimas yra pagrindas reikalauti iš žurnalistų pateikti pakankamo faktinio pagrindo buvimo įrodymus⁶⁸.

Europos žmogaus teisių teismo praktika rodo, kad gana keblios yra tos situacijos, kuomet žurnalistai savo publikacijose nutyli reikšmingas detales, galinčias paneigti jų pozicijos pagrįstumą. *Cumpana and Mazare v. Romania* byloje nagrinėtas atvejis, kai žurnalistai vietiniame laikraštyje apkaltino savivaldybės tarnautoją ir privačios bendrovės atstovą nelegalaus kontrakto sudarymu. Publikacijoje nebuvo užsiminta apie dokumentų, patvirtinančių sandorio legalumą, egzistavimą, nors žurnalistai nacionaliniame teisme pripažino apie juos žinoję, tačiau nelaike jų reikšmingais.

Labai įdomus aspektas nagrinėtas *Selistö v. Finland* byloje. Žurnalistė savo straipsnyje, remdamasi ikiteisminio tyrimo protokole užfiksuotais liudininkų parodymais,

⁶⁷ Dissenting Opinion of Sir Nicolas Bratza // in: Case of *Selistö v. Finland* (Application no.56767/00, judgment 16 November 2004) // <http://www.echr.coe.int>

⁶⁸ Case of *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* (Application no.49017/99, judgment 17 December 2004, §§ 72,76) // <http://www.echr.coe.int>

viešai padarė prielaidą, jog pacientą operavęs chirurgas galėjo būti neblaivus (po tos operacijos pacientas mirė). Šioje byloje Europos žmogaus teisių teismas nevienareikšmiškai vertino faktą, jog žurnalistė, siekdama pagrįsti griežtą kritiką chirurgo atžvilgiu, straipsnyje citavo tik tas ikiteisminio tyrimo protokolų vietas, kurios patvirtina žurnalistės poziciją. Tuo tarpu vietas prokuratūra, remdamasi *visa* ikiteisminio tyrimo medžiaga, dar prieš straipsnio išpublikavimą buvo nusprendusi netraukti chirurgo baudžiamojon atsakomybėn. Žurnalistė pastarojo fakto straipsnyje nepaminėjo. Europos žmogaus teisių teismas pripažino, kad selektyvios citatos galėtų būti vertinamos kaip žurnalistės vienpusiškumo apraiška. Skirtingai nei byloje *Cumpana and Mazare v. Romania*, Teismas nevertino valstybės-atsakovės naudai aplinkybės, jog žurnalistė žinojo apie prokuratūros sprendimą dar iki straipsnio išpublikavimo. Žurnalistės naudai buvo argumentas, jog praėjus septyneriems metams nuo prokuratūros sprendimo, Parlamento Ombudsmeno pavaduotojas paskelbė sprendimą, kuriame buvo pripažinta, kad ikiteisminio tyrimo medžiagoje buvo pakankamai pagrindo pateikti kaltinimą chirurgui. Europos žmogaus teisių teismas nusprendė, kad žurnalistės straipsnis dėl šios priežasties neturėtų būti laikomas neatitinkančiu tikrovės ir žurnalistė negali būti apkaltinta neatsakingu faktų rinkimu ir nepakankamu tikrinimu prieš publikavimą. Šiuo klausimu kitokios nuomonės laikėsi Europos žmogaus teisių teismo teisėjas Nicolas Bratza. Jo vertinimu, atsižvelgiant į tai, jog žurnalistė nepaminėjo prokuratūros sprendimo nekelti chirurgui baudžiamosios bylos, žurnalistės citatų vienpusiškumas negali būti pateisinamas. Ombudsmeno pavaduotojo sprendimas, teisėjo vertinimu, jokių būdu negali būti laikomas įrodymu, jog žurnalistė pakankamai atsakingai patikrino faktus prieš straipsnio publikavimą⁶⁹.

Neretai žurnalistai neutralumo efekto siekia naudodami ir tam tikras lingvistines formas: klausimą, tariamąją nuosaką, palyginimą. Teismas tokioms išraiškos formoms netaiko didesnio apsaugos laipsnio ir tokiomis formomis išreikštą turinį vertina atsižvelgdamas į viso straipsnio kontekstą. Europos žmogaus teisių teismas pažymi, kad netgi alternatyvūs teiginiai (*arba...*, *arba...*), šiaip jau rodantys vertinamąjį jų pobūdį, automatiškai nereiškia nuomonės. Tokie teiginiai, anot Teismo, turi būti vertinami atsižvelgiant į viso straipsnio ir jį iliustruojančių vaizdų kontekstą bei į tai, kokių faktų buvimą tais teiginiais siekiama parodyti⁷⁰. Pats teiginys iš tiesų gali būti išoriškai panašus į nuomonę, tačiau jei tokia „nuomonė“ yra be realaus faktinio pagrindo, ji bet kokių atveju bus laikoma nepamatuota, perdėta (*excessive*).

Apibendrinant šį skyrių, drąsiai galima teigti, kad nagrinėjant bylas dėl žiniasklaidos laisvės suvaržymų, paskleistos informacijos turinio vertinimas yra bene problematiškiausia

⁶⁹ Dissenting Opinion of Sir Nicolas Bratza // in: Case of Selistö v. Finland (Application no.56767/00, judgment 16 November 2004) // <http://www.echr.coe.int>

⁷⁰ Case of Cumpana and Mazare v. Romania (Application no.33348/96, judgment 17 December 2004, § 100) // <http://www.echr.coe.int>

Europos žmogaus teisių teismo proceso dalis, o priežastys slypi ne paskleistos informacijos temų įvairovėje, kaip galėtų pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Turinio vertinimo problematiškumą sąlygoja svarbių aplinkybių visuma: paskleistų teiginių faktinio ir vertinamojo pobūdžio santykis, pakankamo faktinio pagrindo buvimas, žurnalisto pastangos tikrinti informacijos tikrumą prieš jos viešinimą, informacijos paskleidimo tikslas bei orientacija į viešojo intereso tenkinimą, kritikos objekto specifiskumas, pateikiamų požiūrių visapusiškumas, žurnalisto atsiribojimas nuo cituojamo informacijos šaltinio, lingvistinių išraiškos priemonių naudojimas.

3.2. Informacijos paskleidimo aplinkybės

Visuomenės informavimo priemonės nuo kitų komunikavimo kanalų skiriasi ypač dideliu „pralaidumu“. Žinios, idėjos ir nuomonės, skleidžiamos per žiniasklaidos priemones, paprastai adresuojamos ne vienam konkrečiam asmeniui, o neapibrėžtai visuomenės daliai. Kuo daugiau visuomenės narių pasiekia žiniasklaidos priemonė, tuo didesnę įtaką ji daro visuomenės nuostatoms bei požiūriui į įvairius aktualius reiškinius. Tais atvejais, kai per visuomenės informavimo priemonę informacija skleidžiama peržengiant demokratinėje visuomenėje toleruojamas informavimo laisvės ribas, ypatingas visuomenės informavimo priemonės statusas lemia ir griežtesnę atsakomybę už tų ribų peržengimą. Kita vertus, žiniasklaidos priemonės viena nuo kitos skiriasi tiek savo turinio orientacijos kryptimi, tiek technologiniais informacijos perdavimo ypatumais, tiek ir pasiekiamos auditorijos sudėtimi bei kiekiu. Kurie iš šių žiniasklaidos priemonių skirtumų turi įtakos Europos žmogaus teisių teismui priimant vienokius ar kitokius sprendimus?

Europos žmogaus teisių teismo praktika rodo, jog į informacijos paskleidimo mastą atsižvelgia tiek nacionalinių teismo procesų šalys, siekdamos palankesnio sprendimo savo atžvilgiu, tiek Europos žmogaus teisių teismas. Šios aplinkybės reikšmingumą Teismas akcentavo ne vienoje byloje, atkreipdamas dėmesį į tai, jog audiovizualinė žiniasklaida ne tik pasiekia didesnę auditoriją negu spausdinti leidiniai, bet ir daro daug greitesnę ir galingesnę poveikį visuomenei negu spaudiniai. Byloje *Radio France and others v. France* argumentas, jog radijo stoties laidos girdimos visoje Prancūzijos teritorijoje, buvo palankus valstybei-atsakovei. Vis dėl šiuo atveju buvo ir daugiau svarių argumentų žiniasklaidos priemonės nenaudai. Didelis informacijos paskleidimo mastas nėra tokia sunkinanti aplinkybė, kuri galėtų iš esmės nusverti kitus žurnalistui palankius argumentus. Pavyzdžiui, byloje *Karhuvaara and Italehti v. Finland* Europos žmogaus teisių teismas nurodė, jog nors nacionaliniame dienraštyje paskleista informacija gali padaryti didesnę žalą asmeniui nei vietiniai mažesnio

tiražo laikraščiai, vien šios aplinkybės egzistavimas nėra pakankama priežastis norint pateisinti informavimo laisvės varžymą.

Toje pačioje byloje reikšminga žiniasklaidos priemonei palanki aplinkybė buvo ir tai, jog informacija, kuri iš esmės galėtų būti pripažinta kaip pažeidžianti asmens privatumą, prieš ginčijamos publikacijos pasirodymą buvo skelbta kitose visuomenės informavimo priemonėse bei ta tema visuomenė jau aktyviai diskutavo. Taigi, kartojimas žinių, kurios jau yra viešos, turėtų apdrausti žiniasklaidos priemones nuo atsakomybės už jų pakartotinį skleidimą. Vis dėlto būtina akreipti dėmesį į dar vieną labai svarbų momentą, kurio reikšmingumą iliustruoja byla *Radio France and others v. France*, t.y. kitose visuomenės informavimo priemonėse paskleistos informacijos citavimo ar kitokio perteikimo tikslumą. Su šia problema galima susidurti mažiausiai dėl dviejų priežasčių. Žurnalistas gali savo iniciatyva tiesiog perfrazuoti kitoje žiniasklaidos priemonėje paskelbtą tekstą, pakeisdamas perteikiamos žinios esmę (kartais tai daroma, pavyzdžiui, norint išvengti nuorodos į tikrąjį teksto autorių ir siekiant sudaryti straipsnio „originalumo“ įspūdį). Tokiu atveju tektų kalbėti apie žurnalisto neprofesionalumą ar neatsakingumą. Tačiau yra ir tokių situacijų, kai norint perteikti kitame šaltinyje paskleistą informaciją dėl vadinamojo žiniasklaidos priemonės „formato“ tiesiog būtina labai smarkiai sutrumpinti tekstą (tai ypač aktualu radijo stotims) jį apibendrinant. Naudojant apibendrinančias frazes, savo ruožtu neišvengiamai rizikuojama pavartoti ne visiškai tikslius terminus. Būtent su tokia situacija Europos žmogaus teisių teismas susidūrė minėtoje *Radio France and others v. France* byloje, kai žurnalistai į kelių sakinių apimties radijo formato žinutę turėjo „sutalpinti“ beveik šešių puslapių apimties rezonansinės temos straipsnį. Europos žmogaus teisių teismas, pripažindamas radijo žinutėje paskleistus teiginius kaip neturinčius pakankamo faktinio pagrindo, neatsižvelgė į būtinybę rengiant radijo žinias naudoti apibendrintas kategorijas bei faktą, jog žinutėje buvo aiški nuoroda į informacijos šaltinį, ir vertino ne technologinius informacijos sklaidos radijuje ypatumus, o žurnalistų ir atsakingojo redaktoriaus pastangas tikrinti informacijos tikrumą prieš jos paskelbimą.

Byla *Radio France and others v. France* neabejotinai turėtų būti įdomi Lietuvos radijo stotčiai „Žinių radijas“. Ir ne vien dėl Europos žmogaus teisių teismo požiūrio į apibendrinimų būtinumą. Ši byla aktuali dar vienu technologiniu informacijos sklaidos aspektu — dažnu tu pačių žinių kartojimu ir tiesioginio eterio klausimu. Radio France valdoma radijo stotis veikia tuo pačiu principu, kaip ir lietuviškasis „Žinių radijas“, t.y. radijo stotis skirta nuolatiniam žinių transliavimui. Tokia specifika lemia, kad dažniausiai tiesiai į eterį perskaitoma pirmoji žinia (paprastai labai operatyviai parengta), o paskui tam tikru periodiškumu leidžiamas tos žinios įrašas. Tiek Prancūzijos teismai, tiek Europos žmogaus teisių teismas linkęs vertinti *pirmosios žinios paskleidimą kaip tiesioginį eterį*. Visgi tokia „lengvata“ netaikoma tos pačios žinios

kartojimui. Teismo įsitikinimu, pradedant antruoju tos pačios žinios kartojimu, būtų pagrįsta reikalauti iš redaktorių tinkamų pastangų tikrinti informacijos tikrumą⁷¹.

Europos žmogaus teisių teismas kai kuriais atvejais atkreipia dėmesį į dar vieną aplinkybę — galimybės kritikuojamam asmeniui apsiginti pasiūlymą prieš kritiškos informacijos viešinimą. Bylų *Selistö v. Finland* bei *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* analizė leidžia teigti, jog ši aplinkybė gali būti vertinama žurnalistų naudai tik tuomet, jei pasiūlymas kritikuojamam asmeniui pareikšti savo poziciją buvo pateiktas prieš viešinant kritišką informaciją apie tą asmenį. Be kita ko, pasiūlymas turi būti pateiktas aiškiai ir nedviprasmiškai. Jei žurnalistas siūlo kritikuojamam asmeniui pareikšti savo poziciją, žinodamas, jog tai darydamas asmuo atskleistų savo tapatybę arba įstatymai neleidžia asmeniui viešai reikšti išankstinės pozicijos tam tikru klausimu, tokiu atveju pasiūlymo kritikuojama asmeniui apsiginti Europos žmogaus teisių teismas nelaiko žurnalisto atsakomybę mažinančia aplinkybe.

3.3. Ginčų sprendimo aplinkybės nacionaliniuose teismuose

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad atskaitos taškas Europos žmogaus teisių teismui vertinant valstybės įsikišimo į informavimo laisvę būtinumą yra nacionalinių teismų, priėmusių ginčijamus sprendimus pareiškėjų atžvilgiu, argumentai bei priimant sprendimą taikyti kriterijai. Jų analizė, vertinant atitikimą Europos žmogaus teisių konvencijoje bei Europos žmogaus teisių teismo praktikoje įtvirtintiems kriterijams, padeda Teismui daryti išvadą, ar žiniasklaidos priemonei ar žurnalistui pritaikytos sankcijos laikytinos tinkamu balansu tarp visuomenės poreikio žinoti paskleistą informaciją ir konkretaus asmens, apie kurį ta informacija paskleista, intereso.

3.3.1. Visuomenės informavimo laisvės ribojimo faktinio pagrindo formulavimas

Ypač svarbu, kaip nacionaliniuose teismuose formuluojamas sankcijos paskyrimo faktinis pagrindas, t.y. už ką pareiškėjui buvo paskirta vienokia ar kitokia teismo sankcija savo šalyje. Bylos *Halis v. Turkey*⁷² duomenimis, žurnalistas Turkijoje buvo įkalintas už

⁷¹ Case of Radio France and others v. France (Application no.53984/00, judgment 30 March 2004, § 20) // <http://www.echr.coe.int>

⁷² Case of Halis v. Turkey (Application no.30007/96, judgment 11 January 2005, § 36) // <http://www.echr.coe.int>

draudžiamos propagandos platinimą, nors visas leidinio tiražas su pareiškėjo straipsniu buvo konfiskuotas ir realiai niekada nebuvo išplatintas. Šį faktą Europos žmogaus teisių teismas laikė itin svarbiu, pripažįstant žurnalistui paskirtą sankciją buvus neproporcinga.

Su gana kebliu atveju Teismas susidūrė byloje *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*⁷³. Byloje buvo kalbama apie pareiškėjų parengtas ir per televiziją transliuotas laidas, kurios iš esmės buvo nukreiptos į policijos darbo kritiką. Europos žmogaus teisių teismas pakankamai svarbiu laikė faktą, jog pareiškėjai buvo nubausti ne už visuomenės informavimą apie galimą policijos klaidą nagrinėjant svarbią baudžiamąją bylą, ne už liudininko kalbos paskelbimą, ne už policijos ir netgi tam tikrų įvardintų jos pareigūnų (įskaitant policijos vadovą) kritiką, bet už žurnalistų tam tikrų išvadų pateikimą, nepagrįstai apkaltinant konkretų asmenį (policijos vadovą). Šis faktas Teismui buvo svarbus ta prasme, kad žurnalistai buvo nubausti ne už kitų asmenų teiginių paskelbimą arba jau paskelbtos informacijos pakartotinį paskleidimą, bet už savo pačių padarytų išvadų paskelbimą. Teismui tai buvo nors ir toli gražu ne vienintelis, tačiau reikšmingas argumentas pripažinti nesant Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo.

3.3.2. Žinių neatitikimo tikrovei fakto nustatymas

Reikšminga aplinkybė sprendžiant su visuomenės informavimo laisvės varžymu susijusias bylas yra ir tai, ar paskleistos žinios šalies teismų buvo įvertintos kaip neatitinkančios tikrovės. Pavyzdžiui, byloje *Sokolowski v. Poland*⁷⁴ pareiškėjo naudai buvo įvertinta aplinkybė, jog pareiškėjas buvo nubaustas už šmeižtą (o tai savo ruožtu reiškia sąmoningą žinomai melagingos informacijos paskleidimą), tačiau nacionaliniai teismai nekonstatavo, jog pareiškėjo paskleista informacija neatitiko tikrovės. Byloje *Selistö v. Finland*⁷⁵ Europos žmogaus teisių teismas nagrinėjo atvejį, kai žurnalistei buvo paskirta bauda, nors straipsnių atitikimas tikrovei iš esmės nebuvo ginčijamas. Ši aplinkybė buvo svarbi Teismui darant išvadą, jog valstybė neturėjo pakankamo pagrindo riboti žiniasklaidos laisvę.

Kitu atveju, byloje *Busuioc v. Moldova*⁷⁶, pareiškėjas buvo nacionalinio teismo įpareigotas atlyginti žalą asmeniui, nors šalies teismai nenustatė, jog paskleistos žinios apie tą

⁷³ Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Application no. 49017/99, judgment 17 December 2004, § 72) // <http://www.echr.coe.int>

⁷⁴ Case of Sokolowski v. Poland (Application no. 75955/01, judgment 29 March 2005, § 48) // <http://www.echr.coe.int>

⁷⁵ Case of Selistö v. Finland (Application no. 56767/00, judgment 16 November 2004, §§ 57, 60) // <http://www.echr.coe.int>

⁷⁶ Case of Busuioc v. Moldova (Application no. 61513/00, judgment 21 December 2004, § 89) // <http://www.echr.coe.int>

asmenį iš *tiesų* buvo neteisingos (šiuo atveju Moldovos teismai žinių “neteisingumą” grindė tik tarnybinių to asmens instrukcijų, pagal kurias jo elgesys teoriškai neturėjo būti susijęs su paskelbtos žinios turiniu, buvimo faktu). Šis faktas Teismui buvo reikšmingas, nustatant buvus Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą. Toje pačioje byloje (joje buvo nagrinėjami net penki su tuo pačiu pareiškėju susiję atvejai) buvo konstatuota, kad vienu iš nagrinėtų atvejų nacionalinis teismas nebuvo pripažinęs, jog paskleista informacija buvo parengta neatidžiai ar neatitiko tikrovės. Sankcija buvo paskirta iš esmės už “neadekvačią” lingvistinės išraiškos formą, o tai savo ruožtu turėjo įtakos įtakos nustatant, jog paskleisti teiginiai savo pobūdžiu artimesni nuomonei, kurios nereikia įrodinėti, o ne faktams⁷⁷.

Reikia pastebėti, kad toks Teismo požiūris ne visada yra vienbalsiai palaikomas Europos žmogaus teisių teismo teisėjų. *Selistö v. Finland* byloje teisėjas Nicolas Bratza savo atskirojoje nuomonėje pareiškė, kad, jo vertinimu, nėra taip svarbu, jog Suomijos teismai aiškiai nesuformulavo, kad paskleista informacija neatitinka tikrovės. Anot jo, svarbiau yra tai, kad nacionaliniai teismai aiškiai nustatė, jog paskleistoje informacijoje esantiems kaltinimams nebuvo pakankamai patikimo faktinio pagrindo (žurnalistė straipsnyje selektyviai rėmėsi teismo byloje buvusiais kai kurių liudininkų parodymais, kurie laikomi oficialiais dokumentais). Šis pavyzdys rodo, kad Europos žmogaus teisių teismas tokiose situacijose labiau linkęs vertinti ne paskleistos informacijos atitikimo tikrovei realumą, bet nacionalinių teismų motyvaciją priimant informavimo laisvę varžantį sprendimą⁷⁸.

3.3.3. *Žurnalistų (žiniasklaidos priemonės) elgesys nacionalinio teismo proceso metu*

Reikšminga aplinkybė, galinti nusverti Europos žmogaus teisių teismo sprendimą į vieną ar į kitą pusę, yra pareiškėjo elgesys teismo proceso savo šalyje metu, pasireiškiantis tiek paties pareiškėjo suinteresuotumo bylos baigtimi laipsniu, tiek ir nacionaliniam teismui pateiktų įrodymų išsamumu. Šio kriterijaus reikšmingumą iliustruoja byla *Busuioc v. Moldova*, kuri gali būti puikus pavyzdys, demonstruojantis neatsakingo žurnalistų požiūrio į gynybą rezultatą. Reikšminga aplinkybė šioje byloje Europos žmogaus teisių teismas laikė faktą, jog pareiškėjai nacionaliniame teisme pripažino paskleidę neatsakingai rinktą informaciją. Tačiau svarbu ir tai, jog minėtos aplinkybės reikšmingumą sustiprino kitas faktas — pareiškėjas nacionaliniuose teismuose net nebandė įrodinėti bent minimalių savo pastangų tą informaciją patikrinti.

⁷⁷ Ten pat, § 73

⁷⁸ Dar žr. Case of *Marasli v. Turkey* (Application no.40077/98, judgment 9 November 2004, § 18) // <http://www.echr.coe.int>

Byloje *Cumpana and Mazare v. Romania*⁷⁹ Teismas nusprendė, kad Rumunija pažeidė Konvencijos 10 straipsnį, tačiau tokį sprendimą lėmė aiškiai neproporcinga nacionalinio teismo paskirta sankcija. Akivaizdu, kad jei Rumunijos teismai būtų pritaikę adekvačią sankciją, Konvencijos pažeidimo nebūtų, mat Teismas pripažino, jog valstybės įsikišimą į informavimo laisvę sąlygojusios priežastys buvo tinkamos ir pakankamai rimtos. Tokį Teismo požiūrį, be kitų priežasčių, lėmė ir ta aplinkybė, kad iš pareiškėjų pusės teisminio proceso savo šalyje metu buvo demonstruojamas aiškus nesuinteresuotumo bylos baigtimi⁸⁰.

3.3.4. Įrodymų pateikimas nacionaliniams teismams

Minėtoje *Cumpana and Mazare v. Romania* byloje Teismas pareiškėjų nenaudai vertino faktą, jog Rumunijos teismams jie ne tik nepateikė svarbių įrodymų (juos vėliau pateikė Europos žmogaus teisių teismui), bet net ir neužsiminė apie tokių įrodymų egzistavimą, taip sutrukdydami Rumunijos teismams išreikalauti tokį įrodymą iš atitinkamos institucijos. Įdomu tai, jog žurnalistai įrodymų nepateikimą bandė argumentuoti teise į informacijos šaltinio apsaugą. Europos žmogaus teisių teismas šiuo klausimu išreiškė aiškia poziciją — žurnalisto pareiga įrodyti buvus pakankamą faktinį pagrindą jokiū būdu nereiškia pareigos atskleisti vardus ir pavardes konkrečių asmenų, pateikusių žurnalistams tą faktinę informaciją. Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, jog dokumentas, kurio žurnalistai nepateikė kaip įrodymo, nebuvo slaptas, todėl jo pateikimas teismui jokiū būdu nebūtų grėsęs kokiomis nors sankcijomis nei patiems žurnalistams, nei jų informatoriams. Toks Teismo požiūris leidžia daryti prielaidą, kad dokumento, galinčio būti įrodymu byloje, išlaptinimas galėtų būti pripažįstamas pateisinama įrodymo nepateikimo priežastimi.

Ne mažiau reikšminga aplinkybė yra ir nacionalinio teismo elgesys vertinant pateiktus įrodymus ar net leidžiant juos tinkamai pateikti. Jau minėtoje *Busuioc v. Moldova* byloje Teismas atkreipė dėmesį į tai, jog Moldovos teismai, reikalaudami iš atsakovo atlikti pareigą pateikti teismui galinčius turėti reikšmės bylai įrodymus, tuo pat metu nesuteikė jam tinkamos galimybės tai padaryti⁸¹. Byloje *Halis v. Turkey* Europos žmogaus teisių teismas laikė nepriimtiniomis Turkijos vyriausybės pastangas argumentuoti žiniasklaidos laisvės varžymo būtinumą aplinkybėmis, kurios nebuvo nagrinėtos ir kuriomis nebuvo remtasi nacionaliame teisme⁸².

⁷⁹ Case of *Cumpana and Mazare v. Romania* (Application no.33347/96, judgment 17 December 2004) // <http://www.echr.coe.int>

⁸⁰ Ten pat, §§ 24, 104, 105

⁸¹ Case of *Busuioc v. Moldova* (Application no. 61513/00, judgment 21 December 2004, §§ 70, 87-88) // <http://www.echr.coe.int>

⁸² Case of *Halis v. Turkey* (Application no.30007/96, judgment 11 January 2005, § 35) // <http://www.echr.coe.int>

3.3.5. Teisėjų nuomonių skirtingumas nacionaliniame teismo procese

Nedažnai pasitaikantis, tačiau labai įdomus argumentas, galintis nusverti Europos žmogaus teisių teismo sprendimą saviraiškos laisvės naudai, yra teisėjų skirtingų nuomonių buvimas šalies teismuose. Tokio atvejo pavyzdys — byla *Nikula v. Finland*⁸³, kurią, nors ir nesusijusią su žiniasklaidos priemonių veiklos ypatumais, visgi verta paminėti. Teismas šioje byloje pareiškėjos naudai įvertino faktą, jog Suomijos teismai nebuvo vieningos nuomonės dėl pareiškėjos saviraiškos laisvės suvaržymo būtinumo (Suomijos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos sprendimas nebuvo priimtas vienbalsiai). Tokia argumentacija kiek neįprastai atrodo paties Europos žmogaus teisių teismo praktikos fone, — juk neretai Teismo sprendimai nepriimami vienbalsiai. Ypač diskutuotinas šiuo požiūriu būtų Teismo sprendimas byloje *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*⁸⁴, kai devynių teisėjų balsai (prieš aštuonių teisėjų balsus) lėmė, jog Konvencijos 10 straipsnis buvo pripažintas nepažeistu.

Apibendrinant šį skyrių, galima teigti, jog Teismas, vertindamas valstybės įsikišimo į informavimo laisvę būtinumą, reikšmingomis aplinkybėmis laiko įvairius ginčo sprendimo proceso nacionaliniuose teismuose aspektus: kaip formuluojamas sankcijos paskyrimo faktinis pagrindas, t.y. už ką pareiškėjui buvo paskirta vienokia ar kitokia teismo sankcija savo šalyje; ar paskleistos žinios šalies teismų buvo įvertintos kaip neatitinkančios tikrovės; koks buvo pareiškėjo elgesys teismo proceso savo šalyje metu; nacionalinio teismo elgesys vertinant pateiktus įrodymus bei leidžiant juos tinkamai pateikti; ar aplinkybės, kuriomis valstybė Teismui argumentuoja informavimo laisvės varžymo būtinumą, buvo nagrinėtos ir ar jomis buvo remtasi nacionaliniame teisme; ar nagrinėjant ginčą nacionaliniuose teismuose būta teisėjų skirtingų nuomonių. Pažymėtina, kad Europos žmogaus teisių teismas paprastai labiau linkęs vertinti ne paskleistos informacijos atitikimo tikrovei realumą, bet nacionalinių teismų motyvaciją priimant informavimo laisvę varžantį sprendimą.

Visgi net ir tais atvejais, kai nacionalinių teismų motyvaciją Europos žmogaus teisių teismas laiko pakankama, visada kyla klausimas dėl šalies teismų paskirtų sankcijų proporcingumo. Šis klausimas sprendžiamas atsižvelgiant į paskirtų sankcijų pobūdį bei griežtumą.

⁸³ Case of *Nikula v. Finland* (Application no.31611/96, judgment 21 March 2002) // <http://www.echr.coe.int>

⁸⁴ Case of *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* (Application no.49017/99, judgment 17 December 2004) // <http://www.echr.coe.int>

3.4. Nacionalinių teismų paskirtų sankcijų proporcingumas

Jau minėta, kad valstybės įsikišimas į saviraiškos laisvę dažniausiai pasireiškia kaip įkalinimas ar bauda baudžiamajame procese, teismo sprendimu civilinėse bylose priteistas turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas, publikacijų, radijo ar televizijos laidų uždraudimas, visuomenės informavimo priemonių konfiskavimas, atsisakymas suteikti transliavimo licenciją, draudimas verstis žurnalisto profesija, teismo ar kitos valdžios įsakymas atskleisti informacijos šaltinį, sankcijų už atsisakymą atskleisti informacijos šaltinį pritaikymas ir pan. Europos žmogaus teisių teismas, ne kartą pareiškęs principinę nuostatą, jog įvairių sankcijų taikymas įvairiose situacijose paprastai laikytinas valstybės kompetencijos dalyku, akcentuoja ir tai, kad valstybė jai suteikta diskrecijos teise turi naudotis teisėtai, protingai ir, svarbiausia, proporcingai siekiamam teisėtam tikslui.

Bet kuri žiniasklaidos priemonei ar žurnalistui paskirta sankcija esti neproporcinga tuomet, kai valstybė ją paskiria neturėdama tam tinkamų ir pakankamų priežasčių. Neretai Teismas, įvertinęs, jog žiniasklaidos laisvės varžymas valstybės nebuvo pateisintas tinkamų ir pakankamų priežasčių buvimu, sankcijos proporcingumo klausimo atskirai nespredžia, nes jis iš esmės nebeturi įtakos Teismui nusprendžiant buvus Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą⁸⁵. Pavyzdžiui, byloje *Selistö v. Finland* Europos žmogaus teisių teismas, pripažinęs nebuvus tinkamų ir pakankamų priežasčių valstybei varžyti pareiškėjos informavimo laisvę, atmetė vyriausybės argumentą, kad paskirta sankcija buvusi nedidelė. Teismas akcentavo, kad paskirtos sankcijos „lengvumas“ tokiu atveju neturi reikšmės, — svarbus pats žurnalistės nubaudimo faktas⁸⁶.

Sankcijos proporcingumo klausimas paprastai iškyla tuomet, kai valstybės nurodytos žiniasklaidos laisvės varžymo priežastys pripažįstamos tinkamomis ir pakankamomis, arba tuomet, kai toks pripažinimas galėtų būti nors kiek abejotinas. Europos žmogaus teisių teismas laikosi principinės nuostatos, kad esant pateisinamoms priežastims tam tikros sankcijos paskyrimas iš esmės yra priimtinas, t.y. pats sankcijos paskyrimo faktas tokiu atveju pats savaime nereiškia, kad įsikišimas į informavimo laisvę laikytinas neproporcingu ar nebūtinu. Verta atkreipti dėmesį, kad netgi kriminalinės bausmės paskyrimas automatiškai nereiškia tokios priemonės neproporcingumo, jei tokios sankcijos paskyrimas siejamas su šmeižikiškos informacijos paskleidimu⁸⁷. Tačiau skirtingo pobūdžio ir griežtumo sankcijos sukelia (ar gali

⁸⁵ Case of *Busuioc v. Moldova* (Application no. 651513/00, judgment 21 December 2004, § 96) // <http://www.echr.coe.int>

⁸⁶ Case of *Selistö v. Finland* (Application no.56767/00, judgment 16 November 2004, § 69) // <http://www.echr.coe.int>

⁸⁷ Case of *Radio France and others v. France* (Application no.53984/00, judgment 30 March 2004, § 40) // <http://www.echr.coe.int>

sukelti) skirtingo laipsnio informacijos laisvės varžymą, — laisvės atėmimo bausmės įtaka informavimo laisvei neabejotinai yra didesnė, negu, pavyzdžiui, įtaka, kurią sukelia įpareigojimas atlyginti neturtinę žalą. Tad kokiais kriterijais Teismas remiasi, sprenddamas pareiškėjui paskirtos sankcijos proporcingumo klausimą?

Tiek valstybių, dalyvaujančių atsakovo pozicijoje, atstovai, tiek Europos žmogaus teisių teismas, argumentuodami savo nuomonių dėl finansinio pobūdžio sankcijos proporcingumo pagrįstumą, neretai naudojami mėnesinio atlyginimo (vidutinio mėnesinio atlyginimo šalies mastu arba konkretaus asmens mėnesinio atlyginimo) matu. Pavyzdžiui, byloje *Busuioc v. Moldova*⁸⁸ šalies vyriausybė paskirtos sankcijos proporcingumą grindė tuo, kad žalos, atlygintinos penkiems asmenims, dydis buvo tik apie 8 kartus didesnis už vidutinį šalies mėnesinio atlyginimo dydį, buvusį sankcijos paskyrimo metu. Visgi Teismo, nusprendusio, kad sankcija buvo proporcingo dydžio, pozicija skyrėsi nuo Moldovos vyriausybės pozicijos. Europos žmogaus teisių teismas, nors ir atkreipęs dėmesį į vidutinį šalies mėnesinio atlyginimo dydį, akcentavo ne skirtumą tarp jo ir tarp atlygintinos sumos dydžio, o tai, jog pastarasis buvo labai arti žemiausios *įstatymų leidžiamos* ribos.

Tuo tarpu byloje *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland* Europos žmogaus teisių teismui neužteko pripažinti, kad priešastys valstybės kišimuisi į visuomenės informavimo laisvę buvo nepakankamos. Teismo argumentacija šiuo klausimu išties galėtų būti ginčytina, tad natūralu, kad Teismas sprendė ir paskirtos sankcijos⁸⁹ proporcingumo klausimą. Sankciją Europos žmogaus teisių teismas pripažino neproporcinga, vadovaudamasis pareiškėjų pasiūlytu argumentu — maksimaliu kompensacijų, Suomijoje paskirtų ypač sunkių nusikaltimų aukoms, dydžiu. Atlygintinos neturtinės žalos suma, kurią pareiškėjai buvo įpareigoti sumokėti už garbės ir orumo pažeidimą, buvo didesnė už ypač sunkių nusikaltimų aukoms skirtą vidutinį kompensacijų dydį⁹⁰. Byloje *Sokolowski v. Poland*⁹¹ priešastys valstybei riboti informavimo laisvę buvo taip pat pripažintos netinkamomis ir nepakankamomis, tačiau esant daugiau ar mažiau ginčytinai situacijai, Teismas vertino ir sankcijos proporcingumą. Įvertinęs, jog paskirtos baudos dydis prilygo pareiškėjo vieno mėnesio atlyginimo dydžiui ir faktą, jog bauda galėjo būti pakeista daugiau nei vieno mėnesio trukmės įkalinimu, Teismas pripažino tokią sankciją buvus neproporcinga.

⁸⁸ Case of *Busuioc v. Moldova* (Application no. 651513/00, judgment 21 December 2004, § 96) // <http://www.echr.coe.int>

⁸⁹ Suomijos teismas žurnalistei skyrė baudą, lygią aštuoniasdešimties dienų jos atlyginimo dydžiui, bei žurnalistę kartu su visuomenės informavimo priemone įpareigojo atlyginti neturtinę žalą, įvertintą apie 29400 eurų suma.

⁹⁰ Case of *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland* (Application no. 53678/00, judgment 16 December 2004, § 53) // <http://www.echr.coe.int>

⁹¹ Case of *Sokolowski v. Poland* (Application no. 75955/01, judgment 29 March 2005, § 51) // <http://www.echr.coe.int>

Europos žmogaus teisių teismo teisėjų nevienarekšmiškai vertintoje byloje *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*⁹² buvo pripažinta, jog valstybė turėjo tinkamas ir pakankamas priešastis pareiškėjų informavimo laisvės suvaržymui, t.y. pareiškėjai, Teismo vertinimu, nepagrįstai apkaltino policijos biuro, tyrusio nužudymo bylą, vadovą tyčiniu įrodymų, galėjusių turėti įtakos dvylikai metų įkalinto asmens išteisinimui, nuslėpimu. Danijos teismų paskirtas sankcijas (baudą, lygią pareiškėjų dvidešimties dienų atlyginimo dydžiui bei atlygintiną neturtinę žalą, lygią 13469 eurų sumai) Europos žmogaus teisių teismas laikė proporcingomis dėl dviejų priežasčių. Pirmą priežastį — nepagrįsto kaltinimo pobūdžio rimtumas (jei žurnalistų viešai pareikštas kaltinimas policijos biuro vadovui būtų pagrįstas, pastarajam grėstų kriminalinė bausmė). Antrąją priežastimi buvo nurodytas faktas, jog Teismas nerado pagrindo pripažinti, kad sankcija būtų galėjusi turėti neigiamos, “stingdančios” įtakos (*chilling effect*) žiniasklaidos laisvei. Analogiškais kriterijais Teismas vadovavosi ir byloje *Radio France and others v. France*⁹³, kurioje pripažino, jog priešastys pareiškėjų informavimo laisvės suvaržymui buvo tinkamos ir pakankamos (asmuo per visuomenės informavimo priemonę buvo apkaltintas ypač sunkiu nusikaltimu).

Labai įdomi šiuo požiūriu yra neseniai išnagrinėta byla *Independent News and Media and Independent Newspapers Ireland Limited v. Ireland*⁹⁴, kurioje Europos žmogaus teisių teismas esminiu svarstytinu klausimu laikė tai, ar ginčijamo sprendimo priėmimo metu buvo užtikrintos adekvačios ir pakankamai efektyvios priemonės, apsaugančios nuo neproporcingai didelių atlygintinų sumų paskyrimo. Šioje byloje Europos žmogaus teisių teismas įtvirtino aiškia nuostatą, jog asmens apšmeižimo faktas pats savaime nesuteikia tam asmeniui aukštesnio apsaugos lygio, t.y. vien tas faktas nėra pagrindas šalies teismams paskirti žiniasklaidos priemonei didesnę atlygintiną sumą. Kriterijus, kuriuo turi būti vadovaujama nustatant atlygintinos žalos dydį, yra proporcingumo kriterijus, t.y. turi būti siekiama rasti tinkamą balansą tarp tarpusavyje konfliktuojančių Konvencijoje numatytų teisių ir laisvių. Europos žmogaus teisių teismas šioje byloje laikėsi nuomonės, kad nebūtina svarstyti, ar tam tikra konkrečia dydžio priteista suma (300 tūkst. Airijos svarų) turėjo “stingdantį” (*chilling*) efektą spaudos laisvei. Teismas šioje byloje priminė dar vieną principinę savo nuostatą — *nenuspėjamai* didelių atlygintinų sumų priteisimas šmeižimo bylose savaime laikytinas kaip galintis turėti neigiamos įtakos žiniasklaidos laisvei. Atkreiptinas dėmesys, kad Teismui nėra itin svarbus priteistos sumos dydis, pakanka bendro sutarimo, jog sumos dydis yra

⁹² Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Application no.49017/99, judgment 17 December 2004, § 93) // <http://www.echr.coe.int>

⁹³ Case of Radio France and others v. France (Application no.53984/00, judgment 30 March 2004, § 40) // <http://www.echr.coe.int> paragrafą

⁹⁴ Case of Independent News and Media and Independent Newspapers Ireland Limited v. Ireland (Application no.55120/00, judgment 16 June 2005) // <http://www.echr.coe.int>

“neįprastas”. Taigi, *sumos “neįprastumas” — pakankamas pagrindas Teismui svarstyti vietinių “saugiklių” efektyvumą ir adekvatumą*. Teismas, be kita ko, atmetė Airijos vyriausybės argumentą, esą tam, kad būtų analizuojamas “saugiklių” efektyvumas, pirmiausia priteista suma turėtų būti pripažinta neproporcingai didele. Europos žmogaus teisių teismo nuomone, išvada dėl neproporcingumo laikytina tiesioginiu “saugiklių” efektyvumo analizės rezultatu⁹⁵.

Europos žmogaus teisių teismo sprendime, kuriuo pripažįstama, jog Airija nepažeidė Konvencijos 10 straipsnio nuostatų, remiamasi vienu argumentu — Teismas nenustatė, kad paskiriant atlygintą sumą, būtų buvusios pademonstruotos neefektyvios ar neadekvačios priemonės, apsaugančios nuo neproporcingos sumos paskyrimo. Toks Teismo sprendimas, viena vertus, yra tiesioginis atsakymas į pareiškėjo skundą, esą priemonės, turėjusios jį apsaugoti nuo prisiekusių žiuri skiriamų neproporcingai didelių atlygintinių sumų, buvusios neadekvačios. Kita vertus, kiek neįprastai bendrame Teismo nagrinėtų bylų, susijusių su informavimo laisve, fone atrodo tai, jog Teismui šiuo atveju publikacijos kaip politinių debatų išraiškos aspektas neatrodė svarbus. Tokios pozicijos laikėsi ir atskirąją nuomonę išreiškęs teisėjas Cabral Baretto, kurio manymu, Teismas pervertino Airijos teisėje įtvirtintų priemonių, turinčių garantuoti apsaugą nuo neproporcingų bausmių skyrimo, svarbą. Be abejonės, tokios priemonės yra svarbios, tačiau vien jų buvimo Teismui neturėtų pakakti, norint argumentuoti sprendimą, jog Konvencijos 10 straipsnis nebuvo pažeistas. Teismas, C.Baretto nuomone, per daug dėmesio skyrė nacionalinių teismų proceso analizei ir neįvertino labai svarbaus aspekto — ar pareiškėjui paskirta bausmė yra suderinama su Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje įtvirtintais principais.

Autorės nuomone, ši byla ateityje gali tapti svariu argumentu ieškovams, Lietuvos teismuose bandantiems prisiteisti didelius neturtinės žalos atlyginimus iš žiniasklaidos priemonių, mat visuomenės informavimo priemonių argumentą, kad paskirta finansinio pobūdžio sankcija yra neproporcinga, būtų galima sėkmingai nurungti kitu, “tinkamų saugiklių nuo neproporcingų sankcijų buvimo” argumentu. Tai ypač aktualu žinant, jog Lietuvos įstatymai nenumato didžiausio atlygintinos neturtinės žalos dydžio garbės ir orumo bylose.

Sankcijos proporcingumo klausimas iškyla ir tuomet, kai sankcija pareiškėjui realiai nebuvo įvykdyta (ši argumentą valstybės dažnai linkusios laikyti aplinkybe, “lengvinančia” Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo laipsnį, arba net įrodančia nesant pažeidimo). Visgi faktą, jog nacionalinių teismų paskirta neproporcinga sankcija nebuvo realiai įgyvendinta, Teismas laiko neesminiu. Esminis dalykas, kurį akcentuoja Europos žmogaus teisių teismas, yra tai, jog pareiškėjui realiai grėšė neproporcinga bausmė už paskleistą informaciją⁹⁶.

⁹⁵ Ten pat, §§ 113-115

⁹⁶ Case of Halis v. Turkey (Application no.30007/96, judgment 11 January 2005, § 37) // <http://www.echr.coe.int>

Apibendrinant pateiktus pavyzdžius, galima teigti, kad, nesant tinkamų ir pakankamų priešasčių valstybei varžyti žiniasklaidos laisvę, bet kokia paskirta sankcija, nepaisant jos pobūdžio, griežtumo laipsnio ar įvykdymo realumo, vertinama kaip nebūtina ir neproporcinga. Jei visgi pripažįstama, kad valstybė turėjo tinkamų ir pakankamų priešasčių taikyti informavimo laisvės apribojimus paskiriant sankciją, arba jei toks pripažinimas galėtų būti ginčytinas, tuomet, kilus klausimams dėl nacionalinių teismų paskirtų sankcijų proporcingumo, Europos žmogaus teisių teismas atsižvelgia tiek į paskirtos sankcijos pobūdį, tiek į jos griežtumo laipsnį. Europos žmogaus teisių teismui pripažinus, jog valstybės įsikišimą į informavimo laisvę lėmė itin svarios priežastys (pavyzdžiui, per visuomenės informavimo priemonę asmuo nepagrįstai apkaltinamas labai sunkių nusikaltimų padarymu, už kuriuos tam asmeniui galėtų gėsti baudžiamoji atsakomybė), žiniasklaidos priemonei ar žurnalistui paskirta sankcija neproporcinga galėtų būti laikoma tik tuomet, jei ji galėtų turėti aiškiai neigiamą, “stingdantį” (chilling) poveikį žiniasklaidos laisvei. Kitais atvejais Europos žmogaus teisių teismas paprastai vadovaujasi lengviau išmatuojamais kriterijais — valstybių vidaus įstatymų leidžiamomis sankcijų ribomis bei nacionalinių teismų praktika nustatant atlygintą žalą ypač sunkių nusikaltimų aukoms.

IŠVADOS

1. Saviraiškos laisvė, įtvirtinta Europos žmogaus teisių konvencijoje, apima asmens laisvę skleisti informaciją įvairiomis formomis: žodžiu, raštu, vaizdais, garsais. Informacijos sklaidos požiūriu neabejotinai reikšmingiausią vietą demokratinėje visuomenėje užima visuomenės informavimo priemonės, kurių veiklos pagrindas yra laisvė skleisti visuomeninį interesą turinčią informaciją, kitaip tariant, visuomenės informavimo laisvė. Tad visuomenės informavimo laisvė pagrįstai gali būti laikoma viena iš saviraiškos laisvės, apimančios laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, dalių.
2. Europos žmogaus teisių konvencijos tikslas — nustatyti tam tikrus tarptautinius standartus, kurių laikytusi susitariančiosios šalys. Kalbant apie visuomenės informavimo laisvės užtikrinimą, esminiai Konvencijoje įtvirtinti reikalavimai yra: (1) bet koks visuomenės informavimo laisvės suvaržymas turi būti numatytas įstatymuose, (2) suvaržymu turi būti siekiama teisėtų tikslų, numatytų Konvencijoje, (3) suvaržymas turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje. Apibendrinus šiuos reikalavimus, būtų galima suformuluoti tokį visuomenės informavimo laisvės principą, kuris iš esmės yra įtvirtintas Europos žmogaus teisių konvencijoje kaip saviraiškos laisvės dalis: kiekvienas asmuo naudojasi visuomenės informavimo laisve be apribojimų, išskyrus įstatymo nustatytus ir būtinus atvejus, kai proporcingomis priemonėmis siekiama teisėto tikslo.
3. Svarbi vieta interpretuojant Konvencijos nuostatas tenka Europos žmogaus teisių teismo praktikai, kuri, kaip ir pati Konvencija, yra sudėtinė Lietuvos teisės dalis. Europos žmogaus teisių teismas, sprenddamas su visuomenės informavimo laisvės apribojimo klausimais susijusius ginčus, taikydamas Konvencijos 10 straipsnį įvairiose situacijose ir argumentuodamas vienokius ar kitokius sprendimus, kartu konkretina ir visuomenės informavimo laisvės, kaip sudėtinės saviraiškos laisvės dalies, turinį.
4. Nors Europos žmogaus teisių konvencijos ir Europos žmogaus teisių teismo praktikos reikšmę ne kartą pabrėžė Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas bei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Europos žmogaus teisių teismo praktikoje

suformuotų informavimo laisvės principų taikymas Lietuvos teismuose dar nėra pakankamas.

5. Europos žmogaus teisių teismas, konkrečiose bylose sprendamas visuomenės informavimo laisvės apribojimų teisėtumo klausimą, vadovaujasi dviem kriterijais: (1) valstybės vidaus įstatymo normų prieinamumo, kokybės ir interpretavimo tinkamumu bei (2) pakankamos nagrinėjamos kategorijos vidaus teismų praktikos bei tarptautinės teisės nustatytų principų buvimu. Neapibrėžtumas yra ypač būdingas įstatymo normų, reguliuojančių garbės ir orumo gynimą, požymis, todėl asmuo negali tikėtis labai aiškaus ir konkretaus teisinio reguliavimo, ypač jei esama pakankamai nacionalinių teismų praktikos ginčijamu klausimu.
6. Visuomenės informavimo laisvės apribojimais siekiamų tikslų teisėtumo nustatymas nepasižymi dideliu problemišku. Siekiamus tikslus Teismas pripažįsta teisėtais, jei jie atitinka bent vieną iš Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje nurodytų teisėtų tikslų. Tam tikra išimtimi galima laikyti transliavimo teisės apribojimą. Dėl plačių valstybių diskrecijos teisių ribų šioje sferoje Teismas linkęs laikytis nuomonės, jog pakanka siekiamų tikslų atitikimo Konvencijos 10 straipsnio 1 dalies nuostatomis. Siekiamų tikslų tiesioginio atitikimo 10 straipsnio 2 dalies nuostatomis nebuvimas nėra esminė aplinkybė, dėl kurios transliavimo teisės apribojimais siekiamus tikslus būtų galima pripažinti neteisėtais.
7. Pagrindiniai klausimai, į kuriuos siekia atsakyti Europos žmogaus teisių teismas, nagrinėdamas apribojimų būtinumo demokratinėje visuomenėje aspektą, yra (1) ar valstybės įsikišimą sąlygojo didelis visuomeninis poreikis, t.y. ar valstybės nurodytos priežastys, kuriomis norima pateisinti įsikišimą į žiniasklaidos laisvę, buvo tinkamos ir pakankamos, bei (2) ar valstybės pasirinktos priemonės, kurios reiškia įsikišimą į žiniasklaidos laisvę, buvo proporcingos siektiems teisėtiems tikslams. Jei nors į vieną iš šių klausimų atsakoma neigiamai, Teismas pripažįsta, kad įsikišimas nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje.
8. Tam, kad galėtų tinkamai įvertinti bylos medžiagą pagal „būtinumo demokratinėje visuomenėje“ kriterijų, Teismas siekia atsižvelgti į visų bylos aplinkybių visumą, įskaitant ir paskleistos informacijos turinį, dėl kurio buvo persekiojami pareiškėjai, ir aplinkybes, kurioms esant ginčijama informacija buvo paskleista.

9. Paskleistos informacijos turinio vertinimas yra bene problematiškiausia Teismo proceso dalis. Turinio vertinimo problemišumą dažniausiai sąlygoja svarbių aplinkybių visuma: paskleistų teiginių faktinio ir vertinamojo pobūdžio santykis, pakankamo faktinio pagrindo buvimas, žurnalisto pastangos tikrinti informacijos tikrumą prieš jos viešinimą, informacijos paskleidimo tikslas bei orientacija į viešojo intereso tenkinimą, kritikos objekto specifiškumas, pateikiamų požiūrių visapusiškumas, žurnalisto atsiribojimas nuo cituojamo informacijos šaltinio, lingvistinių išraiškos priemonių naudojimas.
10. Esminis turinio požymis, į kurį Teismas atsižvelgia vertindamas nacionalinių teismų priimtus sprendimus žiniasklaidos bylose, yra paskleistos informacijos privalomo objektyvumo ir leidžiamo subjekto santykis. Šio santykio nustatymas reiškia paskleistų teiginių priskyrimą faktams arba nuomonei. Tais atvejais, kai neargumentuotų teiginių turinys susijęs su trečiosios šalies elgesiu, jų priskyrimas faktams arba nuomonei yra komplikuoatas.
11. Žiniasklaidoje skleidžiamos informacijos teisingumo reikalavimas turi būti derinamas su kitais svarbiais informaciją skleidžiančio asmens elgesio aspektais — jo ketinimų pobūdžiu bei pastangomis tikrinti informaciją prieš jos viešinimą. Nuomonės reiškimas per visuomenės informavimo priemonę turi būti nukreiptas į viešojo intereso tenkinimą, siekiant provokuoti diskusijas svarbiais visuomenei rūpimais klausimais. Nuomonės reiškimu neturi būti siekiama nepagrįstos konkretaus asmens kritikos. Pastarųjų metų Teismo nagrinėtose bylose nuomonės faktinio pagrindo nepakankamumas yra viena svaresnių priežasčių, dėl kurių linkstama pateisinti žiniasklaidos laisvės varžymą.
12. Plačiausią erdvę Teismas suteikia politikų kritikai. Nagrinėjant ginčus dėl žiniasklaidoje paskleistos informacijos apie parlamentarus, būtina atsižvelgti į tai, ar tokios informacijos paskleidimu siekiama apriboti parlamentaro kalbų laisvę ar parlamentinių debatų laisvę. Nesant tokių tikslų, parlamentaro statuso paminėjimas neturėtų būti laikomas sunkinančia aplinkybe ir neturi būti vertinamas kaip parlamentinio imuniteto pažeidimas.
13. Valstybės tarnautojai, kuriems nors ir taikomos platesnės leistinos kritikos ribos nei privatiems asmenims, naudojami šiek tiek griežtesne apsauga negu politikai. Valstybės tarnautojas neturi būti prilyginamas politikui, tačiau dėl tam tikrų kategorijų valstybės tarnautojų statuso reikšmės vieningos nuomonės nėra.

Pastarųjų metų Teismo praktika leidžia išvengti tendenciją griežčiau vertinti kritiką, išreikštą valstybės tarnautojų atžvilgiu.

14. Teismas, atsižvelgdamas į Konvencijos 10 straipsnyje įtvirtintą teismų autoriteto apsaugą, laikosi nuostatos taikyti didesnę apsaugos laipsnį kritikuojamiems teisėjams. Teisėjai, viešai deklaruodami savo priklausomybę tam tikrai politinei partijai, turi tikėtis, jog jų atžvilgiu toleruojamos kritikos ribos bus gerokai platesnės nei teisminės valdžios atstovų ir juo labiau negu privačių asmenų. Teismo praktika taip pat rodo tendenciją asmens profesinės reputacijos pažeidimą traktuoti kaip sunkiau pateisinamą viešuoju interesu.
15. Žurnalistų neutralumo klausimas yra problemiškas. Pagrindinės neutralumo sąlygos, kurias akcentuoja Teismas, yra pakankamas paskleistos informacijos įvairiapusiškumas bei pakankamai aiškus žurnalistų atsiribojimas nuo cituojamo šaltinio turinio.
16. Literatūrinės išraiškos formoms Teismas netaiko didesnio apsaugos laipsnio. Įvairiomis formomis išreikštą turinį Teismas vertina atsižvelgdamas į viso straipsnio kontekstą.
17. Teismas atsižvelgia į informacijos paskleidimo aplinkybes: paskleidimo mastą; faktą, ar gičijama informacija buvo prieš tai paskleista kitoje žiniasklaidos priemonėje; pasiūlymą kritikuojamam asmeniui apsiginti prieš kritiškos informacijos viešinimą. Vis dėlto vien šių aplinkybių buvimas nepakanka nustatyti buvus ar nebuvus Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą.
18. Europos žmogaus teisių teismas, priimdamas sprendimus, atsižvelgia į įvairius ginčo sprendimo proceso nacionaliniuose teismuose aspektus: kaip formuluojamas sankcijos paskyrimo faktinis pagrindas, t.y. už ką pareiškėjui buvo paskirta vienokia ar kitokia teismo sankcija savo šalyje; ar paskleistos žinios nacionalinių teismų buvo įvertintos kaip neatitinkančios tikrovės; koks buvo pareiškėjo elgesys teismo proceso savo šalyje metu; nacionalinio teismo elgesys vertinant pateiktus įrodymus bei leidžiant juos tinkamai pateikti; ar aplinkybės, kuriomis valstybė Teismui argumentuoja informavimo laisvės varžymo būtinumą, buvo nagrinėtos ir ar jomis buvo remtasi nacionaliame teisme; ar nagrinėjant ginčą nacionaliniuose teismuose būta teisėjų skirtingų nuomonių. Teismas labiau linkęs vertinti ne paskleistos informacijos atitikimo

tikrovei realumą, bet nacionalinių teismų motyvaciją priimant informavimo laisvę varžantį sprendimą.

19. Nesant tinkamų ir pakankamų priežasčių varžyti žiniasklaidos laisvę, bet kokia paskirta sankcija, nepaisant jos pobūdžio, griežtumo laipsnio ar įvykdymo realumo, vertinama kaip nebūtina ir neproporcinga. Esant tinkamoms ir pakankamoms priežastims taikyti žiniasklaidos laisvės apribojimus paskiriant sankciją, būtina atsižvelgti tiek į paskirtos sankcijos pobūdį, tiek į jos griežtumo laipsnį. Jei valstybės įsikišimą į žiniasklaidos laisvę lėmė itin svarios priežastys, žiniasklaidos priemonei ar žurnalistui paskirta sankcija neproporcinga galėtų būti laikoma tik tuomet, jei ji galėtų turėti aiškiai neigiamą poveikį informavimo laisvei.

LITERATŪRA

1. Arlauskas S. Žodžio (saviraiškos) laisvės teisės moralinės ribos // *Jurisprudencija*, 2001, t.19 (11). P.148-167
2. Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. — Vilnius: Pradai, 1997
3. Birmontienė T. Teisė į informaciją. — Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001
4. Council of Europe activities in the media field. Directorate of Human Rights. — Strasbourg, 1991
5. Freedom of Expressions and Freedom of Information. Ed. by J. Beatson, Y. Cripps — Oxford: University Press, 2000
6. Hugenholtz B. Copyright and Freedom of Expression in Europe. — University of Amsterdam: Institute of Information Law // <http://www.ivir.nl/publications/freedom-of-information.html>. Paskutinis prisijungimas 2005 m. spalio 3 d.
7. Jarašiūnas E. Informacijos laisvės apsaugos problemos Konstitucinio teismo praktikoje // *Jurisprudencija*, 1998, t.9 (1). P.125-138
8. Jočienė D. Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos // http://www.infolex.lt/portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=447str=6937. Paskutinis prisijungimas 2005 m. rugsėjo 18 d.
9. Juozapavičius R. Ar kada baigsis manipuliavimai žiniasklaidoje? Pranešimas naujienu agentūros BNS seminare “Darbas su žiniasklaida. Ar visada kalta aplinka?” (2004 m. gegužės 20 d., Novotel konferencijų salė)
10. Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos medžiaga (2002 m. kovo 15-16 d., Vilnius). Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002
11. Krivka E. Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse // *Jurisprudencija*, 2003, t.37 (29). P.26-34
12. Lauristin M., Vihalemm P., Raudsaar M., Tammpuu P. The Case of Estonia — Tartu University, Department of Journalism and Communication: AIM Project // <http://www.aim-project.net/uploads/media/Estonia.pdf>. Paskutinis prisijungimas 2005 m. rugsėjo 26 d.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-280/2005 // www.ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=28095. Paskutinis prisijungimas 2005 m. spalio 22 d.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr.2K-295/2005 // www.ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=28365. Paskutinis prisijungimas 2005 m. spalio 22 d.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // *Teismų praktika*. Nr. 9. Vilnius, 1998.
16. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: Oficialus tekstas. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000
17. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys.— Vilnius: Justitia, 2002

18. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014
19. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišos Pl, 2000
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // <http://www.lrkt.lt>
21. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706
22. Martinonienė E. Ar užtikrinta viešosios informacijos rengėjo informacijos šaltinio paslaptis? // <http://www.ledykla.vu.lt/inetleid/inf-mok/21/str6.html>. Paskutinis prisijungimas 2005 m. rugsėjo 18 d.
23. Meškauskaitė L. Naujųjų informacinių technologijų teisinis reguliavimas // Jurisprudencija, 2002, t.32 (24). P.104-113
24. Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. — Vilnius: Teisinės Informacijos Centras, 2004
25. Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė // Teisė. 1996, t.29. P.71-106
26. Panomariovas A. Viešai neskelbtina informacija — paslaptis kaip socialinis teisinis reiškinys // Jurisprudencija, 2002, t.32 (24). P.83-94
27. Shorts E., Thank C. Civil Liberties. Legal Principles of Individual Freedom — London: Maxwell, 1998
28. Spruogis E. Šiuolaikinės demokratinės valstybės socialinė paskirtis // Jurisprudencija, 2002, t.25 (17). P.129-138
29. Švedas G. Visuomenės informavimo įstatymas bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problemos // Teisės problemos, 1997, Nr.3. P.44-53
30. Tapinas L. Žiniasklaidos bylos Europos Žmogaus Teisių ir Lietuvos teismuose. — Vilnius: Danielius, 2002
31. The right to respect for private and family life, home and correspondence as guaranteed by Article 8 of the European Convention of Human Rights. By Dr. Andrew Drzemczewski. Human rights files, No.7 — Council of Europe Press, 1993
32. Žiobienė E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai // Jurisprudencija, 2002, t.30 (22). P.91-99
33. Žiobienė E. Privatumo teisės doktrina JAV // Jurisprudencija, 2002, t.32 (24). P.33-40
34. Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. — Vilnius, 1991
35. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr.11 // Valstybės žinios, 2000, Nr.96, p.4-11

Europos žmogaus teisių teismo sprendimai

1. Case of Busuioc v. Moldova (Application no.61513/00, judgment 21 December 2004) // <http://www.echr.coe.int>
2. Case of Chauvy and others v. France (Application no.64915/01, judgment 29 June 2004) // <http://www.echr.coe.int>
3. Case of Cumpăna and Mazare v. Romania (Application no.33348/96 judgment 17 December 2004) // <http://www.echr.coe.int>
4. Case of Dicle v. Turkey (Application no.34685/97, judgment 10 November 2004) // <http://www.echr.coe.int>
5. Case of Grinberg v. Russia (Application no.23472/03, judgment 21 July 2005) // <http://www.echr.coe.int>
6. Case of Gümüş and others v. Turkey (Application no.40303/98, judgment 15 March 2005) // <http://www.echr.coe.int>
7. Case of Halis v. Turkey (Application no.30007/96, judgment 11 January 2005) // <http://www.echr.coe.int>
8. Case of Hrico v. Slovakia (Application no.49418/99), judgment 20 July 2004) // <http://www.echr.coe.int>
9. Case of Independent News and Media and Independent Newspapers Ireland v. Ireland (Application no.55120/00, judgment 16 June 2005) // <http://www.echr.coe.int>
10. Case of Karhuvaara and Iltalehti v. Finland (Application no.53678/00), judgment 16 November 2004) // <http://www.echr.coe.int>
11. Case of Kuzin v. Russia (Application no.22118/02, judgment 9 June 2005) // <http://www.echr.coe.int>
12. Case of Maraşlı v. Turkey (Application no.40077/98), judgment 29 November 2004) // <http://www.echr.coe.int>
13. Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (Application no.49017/99, judgment 17 December 2004) // <http://www.echr.coe.int>
14. Case of Radio France and others v. France (Application no.53984/00, judgment 30 March 2004) // <http://www.echr.coe.int>
15. Case of Selistö v. Finland (Application no.56767/00, judgment 16 November 2004) // <http://www.echr.coe.int>
16. Case of Sokolowski v. Poland (Application no.75955/01, judgment 29 March 2005) // <http://www.echr.coe.int>
17. Case of Ukrainian Media Group v. Ukraine (Application no.72713/01, judgment 29 March 2005) // <http://www.echr.coe.int>
18. Case of Demuth v. Switzerland (Application no.38743/97, judgment 5 February 2003) // <http://www.echr.coe.int>
19. Case of Nikula v. Finland (Application no.31611/96, judgment 21 March 2002) // <http://www.echr.coe.int>

SANTRAUKA

Tiesioginis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymas Lietuvoje ir Europos žmogaus teisių teismo sprendimų privalomumas mūsų valstybei nekelia abejonių dėl Europos žmogaus teisių teismo praktikos svarbos. Nepaisant to, Europos žmogaus teisių teismo praktikoje suformuluoto visuomenės informavimo laisvės principo taikymas Lietuvos teismuose sprendžiant ginčus dėl žiniasklaidos priemonėse paskleistos informacijos dar nėra pakankamas.

Šio darbo tikslas — nustatyti esminius kriterijus, kuriais vadovaujasi Europos žmogaus teisių teismas, argumentuodamas sprendimus bylose, susijusiose su ginčais dėl žiniasklaidos priemonėse paskleistos informacijos, ir atskleisti pagrindines Europos žmogaus teisių teismo praktikoje suformuluotas visuomenės informavimo laisvės principo nuostatas. Darbo pagrindą sudaro naujausių Europos žmogaus teisių teismo sprendimų bei jų argumentavimo bylose, susijusiose su ginčais dėl žiniasklaidos laisvės suvaržymų, analizė.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje aptariama Europos žmogaus teisių teismo sprendimų ir jų argumentavimo reikšmė visuomenės informavimo laisvės ribų nustatymui, atkreipiant dėmesį į Europos žmogaus teisių teismo sprendimų reikšmę Lietuvai. Antroji ir trečioji darbo dalys skirtos Europos žmogaus teisių teismo bylų analizei. Jose pateikiamas sąrašas pagrindinių kriterijų, kuriais Europos žmogaus teisių teismas vadovaujasi, priimdamas sprendimus bylose, susijusiose su ginčais dėl visuomenės informavimo laisvės suvaržymų. Remiantis konkrečiais Europos žmogaus teisių teismo sprendimų bei jų argumentavimo pavyzdžiais, konkretinamas visuomenės informavimo laisvės, kaip Europos žmogaus teisių konvencijoje įtvirtintos saviraškos laisvės dalies, turinys.

Tiek analizuojant konkrečius Europos žmogaus teisių teismo sprendimus bei jų argumentus, tiek pateikiant išvadas, pagrindinis dėmesys skiriamas kasdieniniam žiniasklaidos priemonių darbui aktualiems aspektams.

Jurgita Litvinienė
2005 m. lapkričio 30 d.

SUMMARY

Direct application of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in Lithuania and obligatoriness of the judgments of the European Court of Human Rights to our state should not raise doubts regarding the importance of the practice of the European Court of Human Rights. Nevertheless, application of the principle of the freedom of media formulated in the practice of the European Court of Human Rights is still insufficient while giving judgments in Lithuanian courts in cases related to the information disseminated in the media.

The aim of current thesis is to determine the main criteria used by the European Court of Human Rights for reasoning judgments in cases related to conflict caused by information disseminated in the media, as well as disclose the main statements of the principle of the freedom of media formulated in the practice of the European Court of Human Rights. The main part of the thesis contains analysis of the judgments of the European Court of Human Rights as well as of their reasoning in cases related to conflict caused by information disseminated in the media.

The thesis consists of three parts. The first one is disclosing the importance of the judgments of the European Court of Human Rights and their reasoning for setting the limits of the freedom of media. The importance of the the judgments of the European Court of Human Rights to Lithuania is discussed in the first part as well. The rest two parts are mainly dealing with the analysis of the cases of the European Court of Human Rights. The list of criteria used by the European Court of Human Rights while giving judgments in cases related to the restraints of the freedom of media is presented. The contents of the freedom of media, as one of the parts of the freedom of expression protected by the European Convention of Human Rights, is specified on the basis of numerous examples of the judgments of the European Court of Human Rights. The most of attention was drawn to the aspects actual for day-to-day work of media

Jurgita Litvinienė
November 30, 2005